

อ่าน
สร้างสุข
๑๑
พบโลกใบใหม่ พบความสุขทุกครั้งที่เปิดหนังสือ

สร้าง พลเมืองเด็ก ด้วย หนังสือ

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์

โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

ได้รับการสนับสนุนจาก แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน
โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สร้าง
พลเมืองเด็ก
ด้วย
หนังสือ

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์
โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

มูลนิธิเด็ก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มูลนิธิเด็ก

okmd

โครงการขยายวง
ขยายวัฒนธรรมการอ่าน
Reading Culture Expansion Program

สสส. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
สร้างเสริมสุขภาพ

สร้าง
พลเมืองเด็ก
ด้วย
หนังสือ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มีนาคม ๒๕๕๕ จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

ที่ปรึกษา : รัชนี ชงไชย บรรณาธิการ : ทศลิริ พูลนวล, สุดใจ พรหมเกิด

บรรณาธิการประจำฉบับ : หยาดฝน ธัญโชติกานต์

บรรณาธิการฝ่ายศิลป์ : ผดุง บุญศิริ ภาพปก : วารุณี อนุรักษชนะพล

กองบรรณาธิการ : นุชนาต ลิงห์ปัญญา, ธิดาร์ตน์ ดวงเคษวงษ์,

ขวัญข้าว พลเพชร, พงทิพย์ ไม้เรียง, สร้อยสรวง แสนสุรศิลป์

ประสานการผลิต : ธิดาร์ตน์ ดวงเคษวงษ์, พวงผกา แสนเขื่อนลี

จัดพิมพ์และเผยแพร่ : แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๔๒๔ หมู่บ้านเงาไม้ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๖๗ แยก ๓

ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ : ๐-๒๔๒๔-๔๖๑๖-๗ โทรสาร : ๐-๒๔๒๔-๔๖๑๖-๗ กด ๓

E-mail : info@happyreading.in.th Website : www.happyreading.in.th

Facebook : ค้นหาว่า Happyreading

Twitter : <http://www.twitter.com/happy2reading>

พิมพ์ที่ : แพลนพรินท์ติ้ง จำกัด โทรศัพท์ : ๐-๒๒๗๗-๒๒๒๒

คำกล่าวนำ

ในยุคที่สังคมไทยฉายภาพปัญหาต่างๆ อย่างชัดเจนมากขึ้น ทั้งปัญหาความขัดแย้งระดับสังคมใหญ่ เรื่อยลงมาถึงระดับเล็กในครอบครัว การเตรียมตัวเตรียมใจให้เด็กๆ ของเราเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง แก่งกล้า และสามารถรับผิดชอบนำพาสังคมแห่งอนาคตให้ถึงดงาม นับเป็นความจำเป็นและความท้าทายอย่างยิ่ง

มีสื่อเล็กๆ อยู่สื่อหนึ่ง ที่สามารถเนรมิตให้เกิดความดิงามในข้างต้นที่กล่าวมาได้ เป็นสื่อที่เราสังคม และรัฐ ลงทุนเพียงน้อยนิด ทั้งทุนทางสังคม ปัญญา และทุนทรัพย์ แต่จะเกิดความสุขความยั่งยืนในเวลาเพียง ๑๐ - ๒๐ ปี

สื่อที่ว่า คือ **"หนังสือ"** โดยเฉพาะ หนังสือสำหรับเด็กในช่วงวัย ๐ - ๖ ปี ซึ่งเป็นวัยสำคัญของการพัฒนาสมองและการเรียนรู้ที่สูงสุดของมนุษย์

ในบ้านเรา หนังสือที่เหมาะสมในการบ่มเพาะและสร้างคุณลักษณะเพื่อการเป็นพลเมืองในวันนี้อย่างมีไม่มาก และยิ่งน้อยลงไปอีกสำหรับหนังสือเพื่อเด็กวัย ๐ - ๓ ปี

องค์กรร่วมจัดงาน ได้พยายามในการแสวงหาความรู้และทดลองเพื่อให้ได้มาทั้งความรู้และรูปธรรมของการสร้างสรรค์หนังสือต้นแบบ ๐ - ๓ ปี ซึ่งนับเป็นฐานสำคัญอย่างยิ่งของการเริ่มต้นคณะกรรมการชุดนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การดำเนินงานในครั้งนี้ จะเป็นอีกก้าวสำคัญที่ผู้สร้างสรรค์ทั้งเรื่อง ภาพ และกระบวนการผลิตหนังสือสำหรับเด็กเล็กจะได้ร่วมเรียนรู้และร่วมสานสร้าง **"พลเมืองแห่งอนาคต"** โดยหนังสือเด็กร่วมกัน

นางรัชณี ธงไชย

ครูใหญ่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก มูลนิธิเด็ก
ที่ปรึกษาโครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์
โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

สารบัญ

สร้างพลเมืองเด็กด้วยหนังสือ

๐๕

หนังสือสำคัญต่อเด็กอย่างไร

๐๗

หนังสือสำหรับเด็กวัย ๐ - ๓ ปีที่สังคมไทยต้องมี

๑๒

บทบาทของหนังสือกับพัฒนาการของเด็กวัย ๐ - ๓ ปี

๑๕

สมองทารกเป็นแบบนี้

๒๗

จินตนาการ : กระบวนการเรียนรู้สำคัญของเด็ก

๓๕

ภาพประกอบ ส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีและเป็นมิตรกับเด็กวัย ๐ - ๓ ปี

๔๑

Illustration for Baby & Toddler ภาพประกอบที่เป็นมิตรกับเด็ก

๔๕

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์

๕๐

โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

องค์กรร่วมจัด

๕๓

รายนามคณะกรรมการดำเนินโครงการ

๕๕

วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

๕๗

สร้างผลเมืองเด็กด้วยหนังสือ

การอ่านในเด็กโตที่เราต่างเห็นพ้องต้องกันว่าสำคัญมากแล้ว แต่สำหรับในเด็กทารกกลับยิ่งสำคัญกว่ามาก เมื่อความรู้ที่ก้าวหน้าเกี่ยวกับการทำงานของสมองมนุษย์ได้เปิดเผยให้เราารู้ข้อเท็จจริงที่สวนทางกับการรับรู้ในปัจจุบัน การศึกษาใหม่เรื่องพัฒนาการทางสมองทำให้ได้รู้ว่าทารกเกิดมาพร้อมกับเซลล์สมองมากมายนับแสนล้านเซลล์ และสมองของเด็กเมื่ออายุเพียง ๒ ปีจะมีน้ำหนักเท่ากับ ๘๐% ของสมองผู้ใหญ่ การที่สมองเติบโตรวดเร็วเช่นนี้ เนื่องจากสมองต้องพัฒนาเพื่อความอยู่รอดมากกว่าช่วงใดๆ ของชีวิตทั้งหมด

เรื่องที่สมองต้องพัฒนามีสองเรื่องหลักๆ ได้แก่ พัฒนาการทางการเคลื่อนไหวร่างกาย ตั้งแต่ชันคอ คว่ำ นั่ง คลาน ยืน เดิน จนถึงวิ่ง และพัฒนาการทางภาษาเพื่อสื่อสารสิ่งที่ตัวเองต้องการให้ผู้ใหญ่รับรู้ แน่ใจว่าหากสมองทารกไม่พัฒนาสองเรื่องนี้ นั่นหมายถึง ทารกนั้นอาจพิการหรือถึงขั้นเสียชีวิตได้

ในเรื่องของพัฒนาการทางภาษา เด็กวัย ๘ เดือน ถึง ๒ ปี ค่อยๆ มีความคิดซับซ้อนมากขึ้น และเริ่มสื่อสารความคิดออกมาเป็นภาษาพูด โครงสร้างของสมองช่วงนี้มีขีดความสามารถที่จะรองรับการเรียนรู้ภาษาต่างๆ ทั่วโลกก็ยิ่งได้ ดังนั้น **การอ่านหนังสือที่เหมาะสมให้เด็กฟังในช่วงนี้จึงเป็นทางตรงในการกระตุ้นการเติบโตของสมองในเรื่องของภาษาที่พิสูจน์แล้วว่าได้ผลอย่างรวดเร็ว**

นอกจากนี้ เด็กทารกเริ่มมีความทรงจำที่รู้สำนึกตั้งแต่อายุ ๗ เดือนแล้ว ความทรงจำนี้ได้จากการสะสมข้อมูลต่างๆ วันแล้ววันเล่า และมีส่วนสำคัญในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทั้งในระยะนี้และในวัยถัดๆ ไป ทั้งนี้สมองของเด็กวัยนี้เปรียบเสมือนเครื่องบันทึกที่ทรงประสิทธิภาพที่จะบันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตอย่างฝังแน่น การอ่านจึงเป็นขั้นตอนการป้อนข้อมูลให้สมองบันทึกไว้ เป็นความทรงจำที่รอการพัฒนาต่อไป โดยนัยนี้ “เรื่อง” ที่เราเลือกให้เด็กอ่าน น่าจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาทางด้านบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต สามารถเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ซึ่งควรได้รับการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์

เนื่องจากหนังสือสำหรับเด็กเล็กวัย ๐ - ๓ ปี ในสังคมไทย ยังไม่พบว่ามีการจัดแบ่งหนังสือออกตามระดับอายุและความเหมาะสมตามพัฒนาการของเด็กอย่างชัดเจน ทั้งที่ความเป็นจริงพัฒนาการการเรียนรู้และความสนใจของเด็กเล็กกับเด็กโตนั้นมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้านและความสำคัญของการอ่านนั้นก็มีส่วนต่อพัฒนาการทางสมองของเด็กตั้งแต่เล็กๆ โดยการพัฒนาของเซลล์สมองของเด็กจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา ๓ ขวบแรกของชีวิต แต่ทั้งนี้เซลล์สมองของเด็กจะเติบโตเต็มศักยภาพได้นั้น จำเป็นต้องได้รับการกระตุ้นอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ด้วยความสำคัญเรื่องจังหวะเวลาหรือหน้าต่างแห่งโอกาสในการพัฒนาทางสมองของเด็กทารกดังกล่าวข้างต้น หากมีการศึกษาถึงลักษณะของหนังสือและกระบวนการอ่านที่สอดคล้องเหมาะสมกับพัฒนาการทางสมองของเด็กวัยนี้ จึงน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการวางพื้นฐานการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในเด็กไทยได้ตั้งแต่วัยแรกเกิด และต่อยอดให้anggามอย่างสืบเนื่องในวัยถัดๆ ไปได้

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี มีแนวคิดที่จะพัฒนาหนังสือโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดและมิติทางจิตใจ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการทำงานของสมอง เพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในเด็กไทย

ดังนั้น หากสมองของเด็กได้รับการกระตุ้น มีพัฒนาการการเรียนรู้ผ่านหนังสือภาพที่ดี มีคุณภาพ และมีเนื้อหาเหมาะสม จึงน่าจะเป็นการวางรากฐานไปสู่การพัฒนาสมองในขั้นต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และส่งผลต่อการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในเด็กไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม อันเป็นพื้นฐานสำคัญสู่การเป็นพลเมืองคุณภาพในอนาคต

หนังสือสำคัญต่อเด็กอย่างไร

รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์

ในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา เป็นที่ทราบกันดีว่าแนวคิดของรัฐบาลแต่ละยุคแต่ละสมัยต่างให้ความสำคัญกับการอ่านและหนังสือสำหรับเด็ก มีความพยายามในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาหนังสือต้นแบบสำหรับเด็กโดยมีการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่การส่งเสริมและการสนับสนุนที่ผ่านมานั้นมีลักษณะที่เป็นนามธรรม การผลักดันให้เกิดเป็นผลสำเร็จนั้นจึงค่อนข้างจำกัด

ตามหลักการแล้วถ้าจะให้การอ่านบรรลุผลสำเร็จได้ดีนั้น หนังสือมีความสำคัญที่สุด ซึ่งโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นี้จะเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของหนังสือ เห็นเจตจำนงและความตั้งใจของผู้ผลิต ไม่ว่าจะเป็นนักเขียน นักวาดภาพประกอบ ผู้จัดพิมพ์ รวมถึงผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลิตทุกกระบวนการ

คณะกรรมการ คณะทำงาน และอาสาสมัครของโครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี ไม่ได้กำลังทำสิ่งนี้อยู่เพียงผู้เดียว ยังมีกลุ่มคนคณะทำงานอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำโครงการระดับชาติ คือโครงการทศวรรษแห่งการอ่านที่กำลังดำเนินอยู่ แต่ต้องอาศัยแรงผลักดันจากผลสำเร็จของพวกเขาอีกทางหนึ่ง เพื่อให้โครงการทศวรรษแห่งการอ่านนั้นบรรลุผลไปได้ด้วยดี และเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม แก่ประเทศชาติของเรา

รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์
ประธานที่ปรึกษาอธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

หนังสือสำคัญต่อเด็กอย่างไร

ทศสิริ พูลนวล

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี นับเป็นโครงการทดลองที่จะบูรณาการความรู้ที่จำเป็นต่างๆ ในการผลิตหนังสือสำหรับเด็กวัย ๐ - ๓ ปี ผลลัพธ์สุดท้ายที่โครงการคาดหวังคือ หนังสือตัวอย่าง ๑ ชุด ที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเด็ก หนังสือชุดนี้ไม่ได้เป็นเพียงสื่อสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างแม่และลูก หรือระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กเท่านั้น แต่มีความคาดหวังต่อบทบาทของหนังสือสำหรับเด็กวัย ๐ - ๓ ปี สำหรับเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเด็ก เป็นเครื่องมือในการวางรากฐานกระบวนการคิดอ่านให้กับเด็กที่จะเติบโตไปเป็นพลเมืองที่มีศักยภาพในอนาคตต่อไป

ทิศทางข้างหน้าเราน่าจะพอมีสิ่งที่คาดหวังได้ในกลุ่มของผู้ใช้ คุณครู ผู้ดูแลเด็ก วางใจได้ว่านักเขียน นักวาด มีความรู้ความเข้าใจในการผลิตมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้ผลิตหนังสือต้องทำงานหนักมาก อาชีพของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำหนังสือในอนาคตควรเป็นอาชีพที่มีเกียรติยิ่งขึ้น

ทศสิริ พูลนวล

บรรณาธิการบริหาร
สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

รองประธาน

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบฯ

หนังสือสำคัญต่อเด็กอย่างไร

สุรชาติพ รัชชยพงษ์

เนื่องจากความสามารถในการรับรู้และความสนใจในเรื่องต่างๆ ของเด็กแต่ละช่วงวัยนั้นมีความแตกต่างกัน การสร้างหนังสือที่เหมาะสมกับวัยของเด็กนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวถึงหนังสือเด็กเล็กในบ้านเรา มีหลายๆ สำนักพิมพ์ที่ระบุอายุของผู้อ่านไม่ค่อยตรงนัก ยกตัวอย่างการคัดเลือกหนังสือสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ของโครงการ Bookstart ส่วนใหญ่สำนักพิมพ์ได้คัดเลือกมาแล้วระบุอายุเด็กไม่ค่อยตรง คณะกรรมการต้องนำมาพิจารณาเองอีกครั้ง โดยนำหนังสือที่ใช้ในโครงการประมาณ ๒๐๐ - ๓๐๐ เล่ม มาคัดเลือก อายุต่ำกว่า ๑ ปี คัดได้ ๖ เล่ม อายุ ๑ - ๓ ปี คัดได้ ๓๕ เล่ม อายุ ๓ - ๕ ปี คัดได้ ๙๑ เล่ม เราก็คาดหวังว่า **ต่อไปถ้าสำนักพิมพ์ รวมทั้งนักเขียนนักวาดภาพประกอบเองมีความเข้าใจ ก็จะได้ระบุอายุได้ถูกต้องและเป็นแนวทางในการหาหนังสือที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัยของเด็ก ขอเน้นว่าพัฒนาการในที่นี้ไม่ได้พูดถึงหนังสือดีเด่นหรือยอดเยี่ยมใดๆ**

การทำหนังสือสำหรับเด็ก ๐ - ๓ ปี เป็นเรื่องยาก เพราะต้องรู้จักเด็กและพัฒนาการของเด็ก เนื้อหาต้องง่าย ตรงไปตรงมา อย่าซับซ้อน อย่ายืดเยื้อดว่าต้องสอนโน่นสอนนี่ให้เด็กมาก ส่วนในเรื่องภาพประกอบ มีงานวิจัยพบว่าในเด็กเล็กนั้นจะยังไม่สนใจสีสังกเท่าไร ภาพขาวดำจะเป็นสีที่เด็กเห็นได้ชัดที่สุด แต่หนังสือเด็กเล็กที่เห็นในทุกวันนี้มีสีสันสดใส สวยงามคล้ายกันไปหมด เป็นเพราะผู้ใหญ่ใช้เกณฑ์ของตนเองในการตัดสิน ในบ้านเราจึงยังไม่พบว่า มีใครกล้าพิมพ์หนังสือที่เป็นภาพขาวดำเท่าใดนัก

สุรชาติพ รัชชยพงษ์
รองประธานคณะกรรมการ
มูลนิธิหนังสือเพื่อเด็ก

หนังสือสำคัญต่อเด็กอย่างไร

ผศ.ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ

จากผลการสำรวจเมื่อปี ๒๕๕๒ พบว่า ไอคิวของเด็กไทยลดลงอย่างน่าใจหาย ไอคิวเฉลี่ยประมาณ ๙๐ - ๑๑๐ แต่ไอคิวเฉลี่ยเด็กไทยวันนี้อยู่ที่ ๙๑ ซึ่งเป็นเรื่องที่หลายหน่วยงานหันมาวิตก และมีโครงการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้ไอคิวเฉลี่ยของเด็กไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น อาทิ กรมอนามัยส่งเสริมเรื่องไอโอดีนเพื่อพัฒนาไอคิวเด็ก

ประเทศสิงคโปร์ซึ่งเป็นประเทศที่มีพื้นที่เล็กมาก มีห้องสมุดสำหรับเด็กเล็กอยู่ถึง ๔๐ แห่ง และทรัพยากรบุคคลของชาติเขาโดยภาพรวมนั้น เขียวไปด้วยศักยภาพ แต่ในขณะเดียวกันเมื่อมองย้อนกลับมายังประเทศไทยของเรา เด็กเล็กวัย ๐ - ๓ ปี สามล้านคนมีพัฒนาการสมวัย แต่อีกล้านกว่าคนพัฒนาการด้อยกว่าปกติ ซึ่งสิ่งนี้ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงบางอย่างที่เรายังขาด

หนังสือเด็กในเมืองไทยสำหรับวัย ๐ - ๓ ปี มีประมาณ ๒๐๐ กว่าเล่ม แต่ที่คัดแล้วว่าเป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัย ๐ - ๓ ปี มีเพียง ๖ เล่มเท่านั้น ตัวเลขเหล่านี้จึงเป็นที่มาของความสำคัญที่ทำให้เราต้องมาพบกันในวันนี้

ผศ.ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

หนังสือสำคัญต่อเด็กอย่างไร

ระพีพรรณ พัฒนาเวช

การเล่านิทานและการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาเด็กเล็ก เพราะในหนังสือเด็กเล็กมีวิธีการสื่อสารกับเด็กเล็กๆ โดยเฉพาะ ดังตัวอย่างหนังสือเล่มหนึ่ง ชื่อเรื่อง “น้องหมีสวัสดีครับ” ในเล่มมีเพียงประโยคเดียวว่า สวัสดีครับ...(ตัวละครที่น้องหมีพบ)... เป็นเรื่องน่าคิดว่า ทำไมหนังสือที่มีคำเพียงเท่านี้จึงอยู่มาได้นานจนถึงวันนี้ และจับใจเด็กจำนวนหลายๆ ล้านคนทั่วโลก

การสร้างสรรคหนังสือสำหรับเด็ก หรือการหยิบหนังสือสำหรับเด็ก แต่ละเล่มขึ้นมาดู ในฐานะคนทำงานด้านนี้ จึงอยากให้ตั้งคำถามหลายๆ ว่าทำไมเป็นอย่างนั้น ใช้ภาพแบบนี้ ดำเนินเรื่องอย่างนี้ ใช้เทคนิคนั้น เป็นต้น เพราะเราสามารถวิเคราะห์ที่ได้มากมาย ซึ่งความจริงก็ไม่จำเป็นต้องตรงกับความคิดของนักเขียนเสมอไปก็ได้ แต่เป็นการหัดตั้งคำถามและหาคำตอบเอง

เวลาที่เด็กดูหนังสือภาพ เขาจะดูแบบคนใน คือเอาตัวเองเข้าไปแทนตัวละครที่เขาชื่นชอบ จะติดตามตัวละครและเอาใจช่วยไปตลอดจนจบเรื่อง เราจะสังเกตง่ายๆ ว่าตัวละครหนังสือสำหรับเด็กวัยใด ก็มักจะมีกิริยา ท่าทาง คำพูด การใช้ภาษาต่างๆ กับวัยของเด็กผู้อ่านนั่นเอง สิ่งเหล่านี้ นักเขียน นักวาดภาพประกอบจะต้องคำนึงถึง ต้องรู้จักเด็กให้มากๆ ต้องสังเกตกิริยาต่างๆ ของเด็กให้ออก ก่อนจะนำมาวาดเป็นภาพในหนังสือ

ทั้งนักเขียนและนักวาดภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้จัก เข้าใจพัฒนาการของเด็กตามสมควร มิเช่นนั้นแล้ว ทั้งภาพทั้งเรื่องก็จะออกมาไม่สมเหตุสมผล หรือไม่น่าเชื่อถือ เด็กๆ ก็จะไม่สามารถเอาตัวเองเข้ามาแทนที่ตัวละครได้ เรื่องนั้นก็จะเป็นที่ประทับใจเด็ก

ระพีพรรณ พัฒนาเวช

บรรณาธิการอิสระ

หนังสือสำหรับเด็กวัย ๐ - ๓ ปี ที่สังคมไทยต้องมี

เวทีระดมความคิดเห็นจากผู้ใช้น้องกับเด็ก

ในเวทีระดมความคิดเห็นจากประสบการณ์ของผู้ใช้น้องกับเด็กโดยตรง ทั้งพ่อ แม่ ครูอนุบาล และครูที่เลี้ยงจากศูนย์เด็กเล็กพบว่า มุมมองความคิดเห็นที่ได้สะท้อนออกมานั้นหลากหลาย มีทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกัน แต่ทั้งหมดล้วนได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและสิ่งที่ผู้ใช้คาดหวัง ต้องการให้เกิดขึ้นในหนังสือสำหรับเด็กเล็กของไทย

ปัญหาที่พบในการใช้น้อง

ปัญหาจากหนังสือ : หนังสือเด็กส่วนใหญ่เป็นของต่างประเทศมากกว่ามาจากนักเขียนไทย มีราคาแพง ซื้อมาแล้วก็รู้สึกว่าต้องดูแลมากจึงไม่ค่อยอยากใช้ หนังสือเด็กหลายเล่มยังไม่ประณีต และไม่ค่อยให้ความสำคัญกับรายละเอียดมากพอ เช่น สายตาของตัวละครที่สนทนากันอยู่ ไม่สัมพันธ์กัน บางเล่มรูปภาพกับคำอธิบายภาพสลับหน้ากัน

ปัญหาจากตัวผู้ใช้ : บางครั้งความรู้สึกของคนเล่าไม่เข้ากับเนื้อหาหนังสือ (ผู้เล่าต้องชอบหรือรักการอ่านหนังสือก่อนจึงจะสามารถสื่อสาร ถ่ายทอด และทำให้เด็กรู้สึกร่วมตามไปด้วย) คนเล่านิทานไม่ได้วิเคราะห์หรือศึกษาหนังสือก่อนนำมาใช้ นิทานกับกิจกรรมที่เล่าบางครั้งไม่สอดคล้องกัน

ความเห็นอื่นๆ : การใส่อายุเด็กไว้ด้านหลังอาจทำให้ประโยชน์ของการใช้น้องนั้น แคลงเกินไป เป็นไปได้ที่เด็กกลุ่มอายุอื่นก็สามารถใช้น้องเล่มนั้นๆ ได้เช่นกัน

หนังสือแบบใดที่(ผู้ใหญ่)ต้องการ จากเวทีระดมความคิดฯ

เนื้อหา

- ✘ หนังสือที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัย
- ✘ หนังสือที่มีท่วงทำนอง เช่น หนังสือนิทานเพลง นิทานคำกลอน
- ✘ หนังสือที่ไม่เน้นว่าต้องมุ่งเพื่ออ่านออกเขียนได้ แต่ควรเน้นถึงความสวยงามบนโลกใบนี้ ให้เด็กมีความสุขและมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้เลี้ยง ส่งเสริมความสัมพันธ์กับครอบครัว
- ✘ หนังสือที่สื่อถึงธรรมชาติ
- ✘ หนังสือที่มีคำถามส่งเสริมกระบวนการคิดเป็นแนวทางให้ผู้ใช้หาคำตอบ เป็นจุดเริ่มในการตั้งคำถามหรือพูดคุยกับลูก
- ✘ หนังสือที่เป็นสมุดภาพระบายสี เล่มเล็กๆ ขนาดเหมาะสำหรับมือเด็ก
- ✘ หนังสือที่ปลูกฝังเรื่องการรักการอ่าน
- ✘ หนังสือที่คงความเป็นไทย
- ✘ หนังสือต้องตอบสนองของกลุ่มผู้อ่านหลากหลายกลุ่ม ชนชาติ ศาสนา ฐานะ คุณลักษณะ

🌸 ภาพประกอบ

- ✖ ภาพต่างๆ ไม่ซับซ้อน แต่เป็นหนังสือที่มีมิติ กระตุ้นเซลล์สมอง
- ✖ หนังสือควรเน้นภาพเป็นหลัก ลีลันชัดเจน อาจไม่ต้องมีตัวหนังสือก็ได้

🌸 รูปเล่มและการออกแบบ

- ✖ มีความปลอดภัย มุมไม่คม ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อเด็ก
- ✖ มีความคงทน แข็งแรง
- ✖ กระดาษควรมีสีลันที่ถนอมสายตา
- ✖ ขนาดเหมาะมือที่เด็กสามารถเปิดอ่าน หยิบจับได้อย่างไม่ต้องทะนุถนอมมาก
- ✖ ผลิตจากวัสดุธรรมชาติหรือวัสดุหลากหลาย
- ✖ หนังสือชุดที่ประกอบไปด้วย เล่มที่ ๑ เป็น Big Book เล่มที่ ๒ เป็นขนาดกลางเหมาะกับมือเด็กสามารถถืออ่านเองได้ เล่มที่ ๓ อาจเป็นเป็นสมุดภาพระบายสี
- ✖ มีหนังสือที่ใส่ประวัติของผู้เขียนและผู้วาดภาพประกอบ

🌸 อื่น ๆ

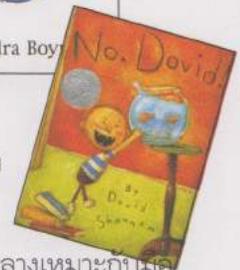
- ✖ สิ่งสำคัญที่สุดคือ คาดหวังให้ผู้ผลิตมีความรับผิดชอบต่อสังคม

What's Wrong, Little Pookie?

by Sandra Boylston

บทบาทของหนังสือกับพัฒนาการของเด็ก ๐ - ๓ ปี

ดร.อรชา ตูลานันท์

รู้จักเด็กปฐมวัย

เด็กวัยทารก ๐ - ๖ เดือน

เด็กวัยนี้ตอบสนองกับเสียงรอบตัว หูของเด็กทำงานมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ทารกสามารถรับรู้ทางหูได้ดีตั้งแต่แรกเกิด ในวัยนี้เรียนรู้ผ่านเสียงได้ค่อนข้างมาก

เด็กสนใจจังหวะของคำพูด เพลง คำคล้องจอง แต่ยังไม่เข้าใจเนื้อหาจากการศึกษาพบว่า เด็กสนใจคำพูด เพลง คำคล้องจองเหล่านี้ผ่านการปฏิสัมพันธ์โดยตรงมากกว่าจากเทปหรือวิดีโอ

เด็กสามารถสื่อสารภาษาผ่านทางท่าทางและการส่งเสียง เวลาไม่มีความสุข ไม่สบายตัว ก็ร้องไห้ มีความสุขก็ยิ้ม นั่นเป็นวิธีการเดียวที่ผู้ใหญ่จะสังเกตเห็นได้ว่าเด็กทารก มีความรู้สึกหรือต้องการสิ่งใด

เด็กทารกมีสายตาและการมองเห็นต่างจากผู้ใหญ่

ในช่วงอายุประมาณ ๑ เดือนแรก เด็กจะสามารถมองเห็นได้ชัดที่ระยะ ๘ - ๑๒ นิ้ว คือระยะที่ลูกจะเห็นหน้าแม่ในขณะป้อนนม และบางครั้งอาจเหมือนเด็กมีตาเขเล็กน้อย เด็กจะชอบมองของที่มีการเคลื่อนไหว หรือมีสีลึกลับสดใส และหากเป็นภาพใบหน้าคนที่มีลักษณะตา ปาก และจมูกที่เด็กคุ้นเคยก็จะยิ่งให้ความสนใจมากขึ้น

ราวอายุ ๔ - ๖ สัปดาห์ เด็กจะเริ่มจับความสัมพันธ์ของสิ่งที่เห็นกับเสียงที่ได้ยิน การที่สายตามองเห็นแต่ยังไม่สมบูรณ์ เด็กเล็กจึงต้องการภาพที่เป็นสีที่แตกต่าง สีที่ตัดกัน เช่น ดำกับขาว แดงกับดำ เด็กจะสนใจภาพที่เป็นแม่สีที่มีความแตกต่างชัดเจน จะช่วยให้แยกองค์ประกอบของภาพได้ สายตาของเด็กจะมองเห็นได้ดีเหมือนผู้ใหญ่เมื่ออายุประมาณ ๑ ขวบ

ดร.อรชา ตูลานันท์
นักวิชาการอิสระด้านปฐมวัย

๑ เดือน เด็กจะสนใจคนมากกว่าสิ่งของ

๔ เดือน เริ่มฟังผู้ใหญ่อ่านนิทานสั้นๆ ได้ (ดูเหมือนว่าสนใจ)

เด็กเริ่มสังเกตและสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวผ่านประสาทรับความรู้สึกต่างๆ (สัมผัส ดมกลิ่น มองเห็น ได้ยิน รับรส) เรียนรู้เกี่ยวกับหนังสือผ่านประสาทสัมผัสจากการอม กัด ขว้าง ดม เด็กในวัยนี้จะเห็นหนังสือเหมือนเป็นเพียงของเล่นชิ้นหนึ่ง

เด็กยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง มีความเข้าใจว่าแม่หรือผู้ดูแลจะเห็นทุกอย่าง คิดทุกอย่าง เข้าใจสิ่งต่างๆ เหมือนตนเอง ยังไม่รับรู้ว่ามีความคิดความต้องการต่างไปจากตน

เด็กวัยทารก ๗ - ๑๒ เดือน

กุมารแพทย์ของอเมริกาแนะนำว่า พ่อแม่ควรอ่านหนังสือให้ลูกฟังหลังอายุ ๖ เดือน เนื่องจาก ช่วง ๐ - ๖ เดือน เด็กยังมีความจำกัดในเรื่องของสายตาที่ไม่สามารถจะให้ความสนใจกับหนังสือหรืออ่านหนังสือได้ แต่อย่างไรก็ตามพบว่าเด็กชอบที่พ่อแม่อ่านหนังสือให้ฟัง เด็กชอบเสียงขึ้นลง เช่นเดียวกับการชอบฟังเพลง

ในวัย ๗ - ๑๒ เดือน เป็นช่วงวัยที่เด็กเริ่มมีการปฏิสัมพันธ์กับหนังสือได้มากขึ้น ในวัยนี้เด็กสามารถแยกแยะความต่างของสีได้ชัดเจนขึ้น

- การเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากหนังสือเป็นลักษณะที่พ่อแม่อ่านให้ฟัง ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กพัฒนาจนมีความสนใจร่วมกับผู้อื่นได้ นำไปสู่การเรียนรู้สิ่งต่างๆ

- หลัง ๖ เดือนขึ้นไป กล้ามเนื้อตาจะพัฒนา มีความสามารถในการจดจำ จดจ่อ สนใจภาพประกอบมากขึ้น ภาพประกอบที่เด็กสนใจจะเป็นภาพที่มีรายละเอียดน้อยหรือเป็นภาพของจริง (ภาพถ่าย) ตามหลักการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยแล้ว เด็กสนใจที่จะเรียนรู้จากของจริง ไปสู่ของจำลอง (๓ มิติ) ภาพถ่าย(๒ มิติ) ภาพเสมือนจริง และภาพการ์ตูน ทั้งนี้เด็กจะสนใจทั้งภาพถ่ายและภาพวาดเหมือนจริง

- ๗ - ๙ เดือน จับสิ่งของด้วยนิ้วโป้งและนิ้วชี้ การที่เด็กใช้นิ้วโป้งและนิ้วชี้ได้คล่องขึ้นจะทำให้โอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับหนังสือของเด็กมีมากขึ้น (ฝึกเด็กเล่นกำมู ปูหนึบ ช่วยพัฒนาการใช้นิ้วโป้ง

นิ้วชี้ ช่วยในการหยิบหรือเปิดหน้าหนังสือได้)

- ๙ - ๑๐ เดือน ทำตามคำสั่งง่ายๆ ได้ เริ่มกลัวการพรวดจาก กลัวว่าพ่อแม่ ที่เลี้ยงหายไปแล้ว จะไม่กลับมา และกลัวคนแปลกหน้า ความรู้สึกนี้มาพร้อมๆ กับความรู้สึกที่เข้าใจว่าแม่ของหายไป ต่อหน้าต่อตาแต่มันยังคงอยู่ที่ไหนสักแห่ง

- ๑๐ เดือน : เลียนแบบท่าทางและน้ำเสียงในการอ่านของผู้ใหญ่ พยายามเปิดหนังสือ มองภาพที่ผู้ใหญ่ชี้ สนใจภาพมากกว่าเนื้อเรื่อง เข้าใจว่าคำพูดเป็นตัวแทนสิ่งของ เช่น ถ้าบอกว่านก เด็กจะเข้าใจว่าคือนกจริง เด็กจะมองตามออกไปนอกห้องได้ และรู้ว่าจะมองอยู่ตรงไหน มีความเข้าใจและเชื่อมโยงระหว่างคำกับของจริงได้แล้ว

- ๑๑ - ๑๒ เดือน สามารถพูดและบอกชื่อสิ่งของจากภาพได้

หนังสือสำหรับเด็กวัยทารก

ในเด็กทารก หากจะสอนให้รู้จักความคิดรวบยอด (Concept) ของหนังสือ หนังสือต้องมีชื่อเรื่อง มีผู้แต่ง เปิดได้ อ่านได้จากซ้ายไปขวา ถ้าหนังสือมาในรูปแบบอื่นที่นอกเหนือจากรูปแบบปกติ เด็กอาจจะสนใจ แต่ความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าหนังสือที่เป็นเล่มๆ จะไม่เกิด ซึ่งรูปแบบ (Form) ของหนังสือมีความสำคัญต่อเด็ก

ขนาดของหนังสือ

ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการกำหนดไว้แน่ชัด แต่ขนาดเล็กเหมาะสมจะทำให้เด็กถืออ่านเองได้ง่าย หนังสือควรมีน้ำหนักเบา เด็กจึงจะได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับหนังสือโดยตรง นอกจากนี้ควรมีคุณสมบัติ เช่น

- คงทน
- ปลด득ง่าย
- ทำความสะอาดได้ (เด็กอาจเอาเข้าปาก)
- เปิดง่าย
- รูปภาพน่าสนใจ สีฉูดฉาดสวยงาม รายละเอียดไม่มาก

องค์ประกอบที่น่าสนใจของการออกแบบหนังสือสำหรับวัยนี้ อาทิ

• หนังสือสัมผัส

หนังสือสัมผัสสำหรับเด็กนั้น บริเวณที่จะให้สัมผัสต้องมีพื้นที่ใหญ่พอ เด็กต้องได้สัมผัส จับดูแล้วรู้สึกได้ สีและวัสดุที่ใช้ต้องปลอดภัย ล้างได้ ผ่าก็ใช้ได้ดีเพราะซักได้ แต่ผ้ามีความจำกัดในเรื่องของสีที่ออกมาจะไม่ได้เท่ากระดาษ สีผ้าที่ผลิตในเมืองไทย ถ้ามองว่าทำไมเด็กจึงไม่ค่อยสนใจ อาจเป็นเพราะสียังไม่น่าสนใจพอ ภาพไม่น่าดึงดูด หรือเนื้อเรื่องไม่ชวนติดตาม

หนังสือประเภทที่เป็นผ้า มีผิวสัมผัสที่แตกต่าง เหมาะกับเด็กเล็กวัยแรกเกิดถึง ๑๖ เดือน เด็กวัยนี้เรียนรู้จากการสัมผัสเป็นส่วนใหญ่

หนังสือที่เปิดได้ หรือเป็นประเภท Interactive ต่างๆ แม้ว่าจะเป็นหนังสือที่เด็กสนใจก็จริง แต่ก็ได้ไม่ได้ทำให้ความสนใจของเด็กยืนยาวนัก สำหรับหนังสือที่มีลูกเล่นเยาะๆ จำนวนไม่น้อย มักจะขาดการใส่ใจเรื่องเนื้อหา

• การสร้าง Character เพื่อให้เด็กผูกพันและเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ

ในทางจิตวิทยาสามารถทำได้ แต่ถ้าสร้างตัวละครตัวหนึ่งขึ้นมาเพียงเพื่อใช้ในการขายสินค้า คุณภาพก็อาจจะด้อย ถ้าสร้างแล้วต้องมีคุณค่า น่าสนใจ และตอบสนองกับความต้องการของวัยนั้น เด็กจะอยากติดตามตัวละครนั่นเอง

เด็กจะชอบสิ่งที่รู้จัก คุณเคย เพราะทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่นมั่นคง ซึ่งถือเป็นเรื่องใหญ่สำหรับเด็กวัย ๐ - ๓ ปี เด็กจะสนใจสิ่งใหม่ๆ ที่ปนมากับสิ่งที่คุ้นเคย รู้จักที่เด็กสามารถคาดเดาได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ดังนั้น Character ต่างๆ ของตัวละครที่เด็กรู้จักดีในหนังสือสำหรับเด็กจึงขายได้ เมื่อผู้ผลิตจะนำมาทำเป็นสินค้าในรูปแบบต่างๆ

การเอาเนื้อหาและตัวละครจากการ์ตูนในทีวีมาทำเป็นหนังสือ ส่วนใหญ่มักขาดคุณภาพและความน่าสนใจ เพราะหนังสือประเภทนี้ไม่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์มากนัก ส่วนการสร้างสรรค์หนังสือที่เป็นตอนต่อเนื่อง เด็กๆ จะสนใจ เพราะช่วยสร้างความผูกพัน ทำให้เด็กรู้จักและคุ้นเคย

กับตัวละคร การนำเสนอสิ่งใหม่ควบคู่ไปกับความคุ้นเคยที่เด็กมีกับตัวละครเดิม จะทำให้เด็กเข้าถึงรายละเอียดและสิ่งที่เรื่องต้องการสื่อได้ดีกว่าการที่ต้องนำเสนอตัวละครใหม่ตลอดเวลา

• หนังสือที่มีเนื้อหาเน้นการพัฒนาคำศัพท์ กิจกรรมประจำวัน

ในท้องตลาดเราจะเห็นหนังสือที่มีภาพและคำศัพท์ หรือประเภทบัตรภาพจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นรูปสัตว์ ผลไม้ สิ่งของ กิจกรรมประจำวัน สาเหตุเพราะ หนังสือในวัยนี้สมาธิจดจ่อ ยังน้อยมาก ความสนใจสั้น เรื่องราวจึงต้องสั้นๆ แต่ทั้งนี้ระยะเวลาความสนใจของเด็กแต่ละคนขึ้นอยู่กับ การเตรียมความพร้อมของสมองมาก่อนหน้านี้ด้วย ประเด็นที่สองคือ เด็กวัยนี้กำลังพัฒนา ที่จะเรียนรู้ภาษา สะสมคลังคำศัพท์ต่างๆ อยากรู้ว่าสิ่งนี้คืออะไร เรียกว่าอะไร

หนังสือที่มีคำคล้องจอง จะทำให้เด็กสนใจจดจ่ออยู่ได้นานกว่าหนังสือที่เป็นคำบรรยาย โดยเฉพาะหนังสือที่มีคำบรรยายยาวๆ เด็กเล็กๆ จะไม่ค่อยสนใจ

ตัวอย่างหนังสือ

"LOOK LOOK!"

เป็นหนังสือที่สอดคล้องกับงานวิจัยหนังสือสำหรับเด็กเล็ก มีรายละเอียดน้อย เห็นภาพหน้า ตา จมูก ปาก ชัดเจน มีกรอบหน้า มีสีสันตัดกัน (High Contrast) สีดำ แดง ขาว เล่มนี้เป็นรูปทั้งหมด ไม่มีเนื้อเรื่อง

“GOODNIGHT MOON”

เป็นหนังสือที่พิมพ์ต่อเนื่องมายาวนาน ซึ่งนับเป็นหนังสือต้นแบบสำหรับเด็กเล็ก พูดถึงการเข้านอนของเด็ก ภาษาและเนื้อเรื่องทำให้หนังสือเล่มนี้มีเสน่ห์ ้วยทารกและวัยเตาะแตะชอบมาก

หนังสือสำหรับวัยเตาะแตะ

เป็นเด็กวัยที่เริ่มหัดเดิน อายุ ๑ - ๓ ขวบ แบ่งเป็น ๒ ช่วง คือวัยเตาะแตะตอนต้น (๑ - ๒ ขวบ) และวัยเตาะแตะตอนปลาย (๒ - ๓ ขวบ) ช่วงวัยนี้ฝรั่งเรียกว่า วัยสองขวบอันเลวร้าย เปรียบเสมือน วัยรุ่นครั้งแรกของเด็ก

เตาะแตะตอนต้น (๑ - ๒ ขวบ)

- ทักษะทางภาษาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เริ่มพูดได้ตอนประมาณ ๑ ขวบ และพัฒนาอย่างรวดเร็วมาก
- ยึดตนเป็นศูนย์กลาง (ฉันเป็นแกนของโลก ทุกอย่างหมุนรอบตัวฉัน ฉันเห็นอะไรทุกคนต้องเห็นเหมือนฉัน) การปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นของเด็กในวัยนี้จึงยังไม่พร้อมที่จะคิดถึงใครไม่พร้อมที่จะแบ่งปันให้คนอื่น และคิดว่าทุกคนคิดเหมือนตน
- เริ่มมองหนังสือต่างจากสิ่งของอื่น ถ้าเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับหนังสือตั้งแต่เล็กๆ ผู้ใหญ่อ่านหนังสือ ให้ฟัง ได้หยิบ จับ สัมผัส เขาจะรู้แล้วว่าหนังสือแตกต่างจากสิ่งอื่น จะรู้ว่านี่ไม่ใช่ของเล่นรู้ว่าหนังสือมีไว้ทำอะไร สามารถจับหนังสือได้ถูกทาง พอเห็นผู้ใหญ่จับหนังสือกลับหัวก็เห็นเป็นเรื่องขำ แต่ถ้าเด็กเพิ่งจะเคยหยิบจับสัมผัสหนังสือในวัย ๑ - ๒ ขวบ เด็กก็จะมีรู้สึกและเข้าใจว่าหนังสือไม่ต่างกับของอื่น

- ให้ความสนใจกับภาพ ชื่อของภาพ มากกว่าเนื้อเรื่อง
- ชอบฟังนิทาน คำคล้องจอง เพลง
- ส่งเสียงน้อยลงเมื่อหัดเดิน
- ชอบขีด เขียน
- วัย ๒ ปี คำศัพท์ที่ใช้เป็นประจำจะมีประมาณ ๕๐ คำ

เตาะแตะตอนปลาย (๒ - ๓ ขวบ)

- ใช้เกณฑ์ที่กว้างในการให้ความหมายหรือจัดกลุ่มสิ่งของ เช่น เห็นแมว วัว ควาย มี ๔ ขา จะเรียกว่าหมาทั้งหมด เด็กวัยนี้จะมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเรื่องการเรียกชื่อสัตว์หรือสิ่งของเสมอ และมักใช้คำที่คิดขึ้นเอง เช่น เด็กรู้จักดอกเข็ม เห็นดอกเข็มตูมและดอกเข็มบาน ก็จะเอาคำศัพท์นี้มาใช้ บอกว่า ตัวเองชอบกระโปรงบาน ไม่ชอบกระโปรงตูม (ไม่ชอบกระโปรงแคบๆ)
- ใช้คำพูดแสดงความเป็นเจ้าของและปฏิเสธ คำว่า "ไม่!" "ของหนู!" **ทุกอย่างในโลกของหนูหมดเลย** ช่วงนี้เด็กจะต่อสู้กับพ่อแม่ค่อนข้างมาก ความพยายามที่จะบอกว่าฉันเป็นคนคนหนึ่งและฉันจะควบคุมชีวิตฉันเองมีค่อนข้างมาก พฤติกรรมบางอย่าง เช่น การอั้นปัสสาวะ ไม่ยอมเข้าห้องน้ำ เพื่อจะแสดงตัวว่าฉันเป็นเจ้าของร่างกายนี้ ฉันจะไม่ทำตามที่แม่บอกให้ทำ เด็กวัยนี้มีความท้าทายสูงมาก
- วัยนี้จะเริ่มสนใจเรื่องเพศ โดยเข้าใจเกี่ยวกับบ่งคั้ประกอบภายนอก พออนุบาลปลายๆ จะพบว่าเด็กเริ่มแยกเพศ รู้จักเพศที่ชัดเจนขึ้น แต่การใช้สีให้สัญลักษณ์แก่เพศของเด็ก เช่น เด็กผู้หญิงต้องสีชมพู เด็กผู้ชายต้องสีฟ้า อาจเกิดจากค่านิยมหรือเป็นวัฒนธรรมของต่างชาติมากกว่า จะเป็นประเด็นทางจิตวิทยา
- ชอบคำซ้ำ คำคล้องจอง
- ความสามารถในการสื่อสารเพิ่มขึ้นพร้อมกับคลังคำศัพท์

หนังสือสำหรับเด็กวัยเตาะแตะ

- ทนทาน เปิดง่าย เพราะกลัมน้ำหนักมือเด็กยังไม่แข็งแรง จึงจำเป็นต้องมีหนังสือที่เปิดได้สะดวก
- ชอบเพลง หรือประโยคซ้ำๆ
- เนื้อหาเรื่องราวไม่ซับซ้อน ช่วยให้เด็กสามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันได้
- ตัวหนังสือไม่มาก (๑๕๐ - ๓๐๐ คำ) เรื่องสั้น (เฉลี่ย ๑๒ หน้า)
- ภาพกับตัวหนังสือสัมพันธ์กัน ตัวหนังสือต้องอธิบายภาพให้ได้
- หนังสือที่มีตัวช่วยในการคาดเดา (Predictable Books)

ในวัยนี้หนังสือที่มีสัตว์เป็นตัวละครเริ่มเข้ามามีอิทธิพลค่อนข้างมาก

“จากเดิมที่ใช้แต่สัญลักษณ์และความคิดของเราลงไปในงาน แต่ตอนนี้เราได้รู้ธรรมชาติของเด็กว่าวัย ๐ - ๓ ปีนั้น จริงๆ แล้วเป็นอย่างไร และมีสิ่งใดที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการได้ถึงตอนนี้ไม่รู้ว่าจะทำได้แค่ไหน แต่ก็ถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีมากๆ”

จิราพร รอดมา

อาสาสมัครนักวาดภาพประกอบ

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์

โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

ตัวอย่างหนังสือ

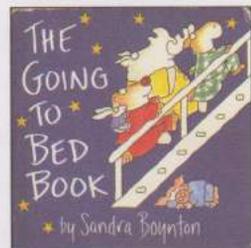
เล่นแปลงกาย

เป็นหนังสือที่มีตัวช่วยในการคาดเดา (Predictable Books) ภาพชัดเจน รายละเอียดไม่มาก มีอารมณ์ขัน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในเด็กเล็ก แสดงถึงศักยภาพทางสติปัญญาของเด็ก

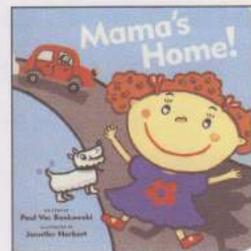
The going to bed book

อยู่ในกลุ่มหนังสือเกี่ยวข้องกับการพาลูกเข้านอน มีค่อนข้างมาก เนื่องจากหนังสือที่จบลงด้วยการนอนจะช่วยให้เด็กสงบลง รู้สึกอบอุ่น มั่นคง

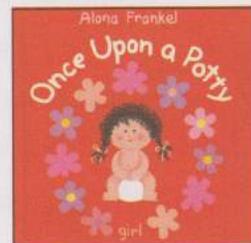
Mama's home!

เป็นหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการจากแม่ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่สำหรับเด็ก ที่ต้องห่างแม่ บางคนนั่งคอยว่าเมื่อไรคุณแม่จะกลับบ้าน เมื่อไรคุณแม่จะเลิกงาน หนังสือเล่มนี้ช่วยทำความเข้าใจเรื่องการรอคอย ให้เด็กรู้ว่าเด็กคนอื่นก็รอคอยแม่เหมือนกัน

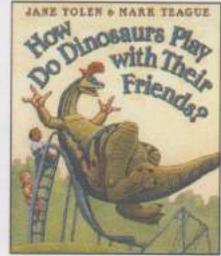
Once upon a potty

ช่วยสอนการเข้าห้องน้ำสำหรับเด็ก บุคลิกของคนตะวันตกที่เป็นคนค่อนข้างเข้มงวด ตรงต่อเวลา ส่วนหนึ่งอาจมาจากการฝึกการขยับถ่ายในวัยเด็ก ซึ่งถูกสอนและลงโทษมาอย่างเข้มงวด แตกต่างจากเด็กไทยที่อาจจะขาดระเบียบ เรื่องนี้สะท้อนถึงบุคลิกของคนในชาติด้วยเช่นกัน ในเมืองไทยหนังสือประเภทนี้ยังไม่ค่อยมี

How do dinosaurs play with their friends?

สอนเรื่องการเข้าสังคมกับเพื่อน เด็กวัยนี้ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นเรื่องการเข้ากับเพื่อน การปฏิบัติกับเพื่อน การแบ่งปันจึงเป็นเรื่องใหญ่ ซึ่งหนังสือเล่มนี้สอนเด็กเรื่องอยู่กับเพื่อนต้องแบ่งปัน ต้องรู้จักถามคนอื่นว่าเขาอยากเล่นอะไร ไม่ใช่จะเล่นโดยเอาแต่ใจตัวเองคนเดียว

คุณลักษณะที่พึงประสงค์และการเสริมสร้าง

๑. การสร้างรากฐานคุณธรรม จริยธรรม จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณธรรมศีลธรรมในวัยทารกและวัยเตาะแตะ” (Paul Bloom, 2010) พบว่า เด็กเล็กเริ่มมีคุณธรรม ศีลธรรม แสดงความเห็นอกเห็นใจได้แล้วตั้งแต่อายุ ๘ เดือน แต่ทั้งนี้ เรื่องของคุณธรรมและกฎบางอย่างก็เป็นไปตามวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ด้วย

การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การร่วมรู้สึก ในทารกแรกเกิดนั้นแสดงให้เห็นโดย หากเพื่อนร้องไห้แล้วจะร้องตามเนื่องจากรู้สึกสงสารเห็นใจคนอื่น ความรู้สึกร่วมเช่นนี้ทารกแสดงออกโดยพฤติกรรมอื่นไม่ได้ จึงร้องไห้ตามเมื่อได้ยินเสียง

๒. การเห็นคุณค่าของตนเอง คนที่เห็นคุณค่าในตนเองจะมีภูมิคุ้มกันต่อสิ่งไม่ดีงาม และสิ่งนี้จะเปลี่ยนไปตามวัย เราสามารถถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่า นิทาน หรือวรรณกรรมเพื่อสอนให้เด็กเห็นคุณค่าในตนเองได้ คนที่เห็นคุณค่าของตัวเองเกิดจากการรู้ว่าฉันเป็นใคร รู้ว่าฉันมีค่า เช่น

- ฉันเป็นเด็กผู้หญิง ผู้ชาย
- ฉันมีพ่อ มีแม่
- ฉันเป็นคนสำคัญ ร้องไห้แล้วมีคนมาอุ้มทุกครั้ง
- การปฏิบัติสัมพันธ์ของฉัน(เด็ก)กับคนอื่น
- การอยู่ร่วมกับผู้อื่น เด็กรู้จักควบคุมตนเอง รู้จักรอคอยได้ หยุดตัวเองได้ มีสมาธิ
- มิติของพัฒนาการทางอารมณ์สังคม

๓. ความรักความผูกพัน (Attachment) ถือเป็นเรื่องใหญ่มากสำหรับเด็ก ถ้าเด็กได้รับความรักความผูกพัน เด็กจะรู้จักรักคนอื่นเป็น ความอบอุ่นมั่นคง ความนุ่มนวล เป็นสิ่งที่ลืมไม่ได้

๔. ภาษากับการจัดการกับอารมณ์ เด็กต้องรู้ว่าสิ่งที่ตัวเองรู้สึกเรียกว่าอะไร เพื่อสามารถจัดการกับตัวเองได้ ถ้าเราสามารถทำให้เขารู้จักชื่อเรียกของอารมณ์ได้ ก็จะทำให้เขาควบคุมตนเองและรู้จักการสัมพันธ์กับผู้อื่นได้

๕. การยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง : หนังสือต่างประเทศ มีหลายเล่มที่ทำให้เด็กเข้าใจเรื่องนี้

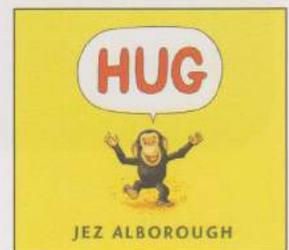
งานวิจัยชิ้นหนึ่งได้ทดลองกับเด็ก ๘ เดือน ให้มีตัวละครคือ ลูกบอล รูปสามเหลี่ยม (เป็นคนดีช่วยเหลือผู้อื่น) รูปสี่เหลี่ยม (เป็นตัวร้ายชอบแกล้งลูกบอลกลมๆ) พอตุลละครจบ สังเกตดูว่าเด็กจะเลือกเล่นกับของเล่นชิ้นไหน ผลการวิจัยพบว่า เด็กส่วนใหญ่จะเลือกเล่นกับรูปสามเหลี่ยม เด็กเลือกเล่นกับพระเอก จะเห็นได้ว่าเด็ก ๘ เดือน ก็รับรู้ผิดชอบ ชั่วดีได้ ดังนั้นการรับรู้เรื่องศีลธรรม ความดีความงามนั้นเริ่มขึ้นตั้งแต่วัยทารก

ตัวอย่างหนังสือที่ช่วยสนับสนุนพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม

HUG

เป็นหนังสือประเภทหนังสือไร้คำ (Wordless Books)

เชื่อมโยงถึงความรัก ความผูกพัน ความเห็นใจ ช่วยเหลือ การรู้จักขอบคุณผู้ช่วยเหลือ เป็นการสอนเรื่องอารมณ์ สังคม แทรกผ่านเหตุการณ์ต่างๆ

หนังสือภาพที่ดี ต้องส่งสารได้ ๓ ทาง

ทางแรก สื่อสารจากตัวหนังสือ

ทางที่สอง สื่อสารจากภาพ

ทางที่สาม สื่อสารจากภาพและเรื่องพร้อมกัน

“หนังสือที่ดีจริง จะทำให้เด็กรู้คุณค่าของหนังสือ มากกว่าโยน หรือเขวี้ยงเล่น”

“การทำหนังสือสำหรับเด็กวัย ๐ - ๓ ปีนั้น ตอนแรกไม่ค่อยทราบข้อมูลเชิงวิชาการเกี่ยวกับเด็กเล็ก พอมาร่วมโครงการนี้ก็ทำให้ได้ความรู้เพิ่มเติม รู้สึกว่าการทำหนังสือเด็กไม่ใช่แค่คำที่น้อยลงหรือความหมายที่ง่ายขึ้น แต่ต้องประกอบกันด้วยภาพ คำ รวมทั้งอารมณ์ และสิ่งที่เราต้องการจะบอกด้วย”

นภาพรณ ทรงศิริไโล

อาสาสมัครนักเขียน

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์

โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

มหัศจรรย์สมองทารก

อ.พรพิไล เลิศวิชา

ทารกน้อยจะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับพัฒนาการ ซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์ของมารดา นักจิตวิทยาได้ทำการทดลองให้แม่เปิดเพลงที่ตนเองชอบ ซ้ำๆ และอ่านหนังสือเล่มเดิมซ้ำๆ เป็นเวลานาน ผลปรากฏว่า ภายในขวบแรก ทารกน้อยก็แสดงออกให้รู้ว่า ชอบเพลงและเรื่องราวในหนังสือที่แม่เคยอ่าน ในขณะที่ยังอึดอัดอยู่ ยิ่งกว่าบทเพลงและหนังสือเล่มอื่นๆ ใครจะรู้ว่ารสนิยมของเด็กเมื่อโตขึ้นนั้นสามารถปลูกฝังมาตั้งแต่ยังไม่เกิด

อ.พรพิไล เลิศวิชา
นักวิชาการอิสระด้าน BBL
(Brain - Based Learning)
เมธีวิจัยอาวุโส สกว.

เซลล์สมอง (Neuron)

สมองที่มีน้ำหนักเพียง ๑.๓๖๒ กรัม ในผู้ใหญ่ มีความสามารถทำสิ่งต่างๆ มากมาย ความสามารถที่กล่าวนี้ ค่อยๆ สะสมมาจากวัยก่อนหน้านั้น ศักยภาพของสมองกำเนิดอยู่ในเซลล์ประสาท (Neuron) ที่ประกอบขึ้นเป็นก้อนสมอง และนิรมิตสมองให้กลายเป็นอวัยวะอัจฉริยะที่ “เรียนรู้” ได้

เซลล์ประสาทในสมองหรือเซลล์สมอง ถูกสร้างตั้งแต่เด็กอยู่ในครรภ์มารดา ด้วยอัตราสูงสุดถึง ๒๕๐,๐๐๐ เซลล์ ต่อนาที โดยทั่วไปการสร้างเซลล์ใหม่จะไม่เกิดขึ้นอีกหลังทารกคลอด

แม้สมองจะถูกสร้างขึ้น มีเซลล์ที่ทำงานได้ แต่ทั้งตัวเซลล์และการทำงานของมันก็ใช้ว่าจะสมบูรณ์ได้ตั้งแต่เกิด เซลล์พัฒนาตัวมันเอง เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานสมอง เซลล์ส่วนที่ถูกใช้งานจะเชื่อมโยงประสานกัน พร้อมจะตอบสนองต่อสัญญาณ และประมวลข้อมูลต่างๆ ส่วนเซลล์ที่สร้างไว้เกิน เมื่อไม่ถูกใช้ก็จะฝ่อตายไป โดยอาศัยวิธีการเปรียบได้กับช่างแกะสลักค่อยๆ สกัดส่วนเกินของไม้ที่ไม่ต้องการออก จนคงเหลือแต่เนื้อไม้ที่เข้ารูปเป็นงานศิลปะชิ้นงาม

ยิ่งทารกดีมีนมแม่ทานเท่าไรก็มีโอกาสพัฒนา IQ ได้มากขึ้นเท่านั้น

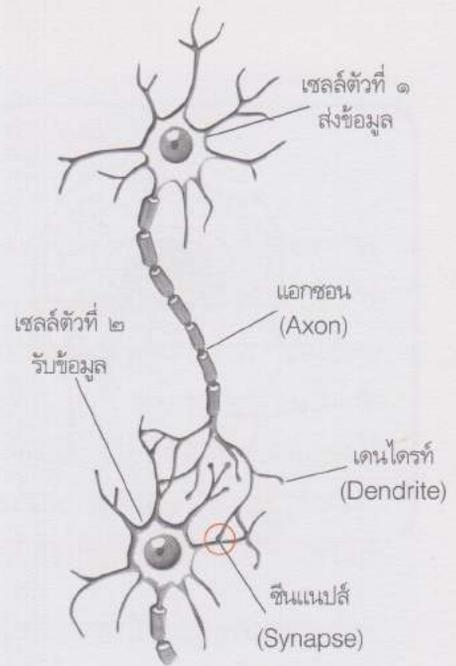
เซลล์สมองในทารกถูกสร้างขึ้นพร้อมกับวงจรซึ่งเชื่อมโยงการทำงานของเซลล์เหล่านั้นจำนวนมาก จากนั้นไปสัมผัสรับรู้ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกแทะต้อง ร้อน เย็น ภาพ สี เสียง กลิ่น รส จะเดินทางเข้าไปสู่สมอง และเป็นตัวกำหนดว่า เซลล์ใด การเชื่อมโยงใดจะถูกใช้งานและพัฒนาให้มีศักยภาพต่อไป หากการเชื่อมโยงไปไม่ถึงเซลล์ใด เซลล์เหล่านั้นก็จะถูกทิ้งให้ฝ่อตายไป

แสง เสียง ภาพ สัมผัสที่เด็กได้รับเข้ามานั้นถูกเก็บไว้ในสมองในรูปของวงจร (Neuron Circuit) ที่เซลล์หนึ่งส่งข้อมูลไปอีกเซลล์หนึ่ง เซลล์แล้วเซลล์เล่า ซ้ำแล้วซ้ำเล่า วันแล้ววันเล่า ในที่สุดกลุ่มแสง เสียง ภาพ สัมผัส ที่ได้รับบ่อยๆ ในเส้นทางที่ส่งข้อมูลอยู่ในสมองนั้นผ่านไปมาได้สะดวก คล้ายกับถนนเล็กๆ ในหมู่บ้าน ที่ถูกใช้บ่อยๆ จนกลายเป็นถนนใหญ่

การเรียนรู้ของทารกคืออะไร?

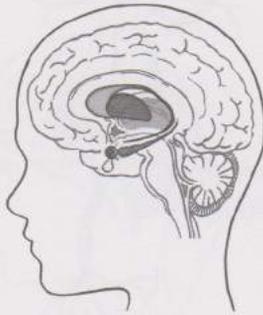
ขณะที่ตามองเห็นภาพแม่ หูได้ยินเสียงนกร้อง ร่างกายได้รับสัมผัสใดก็ตาม สมองทารกจะเริ่มปฏิบัติการทันที เซลล์แต่ละส่วนในสมองจะทำงานต่างกัน บางส่วนมีหน้าที่รับเสียง บางส่วนรับภาพ บางส่วนรับสัมผัส กลิ่น รส ฯลฯ เมื่อเซลล์รับข้อมูลที่ว่านี้แล้ว ก็จะส่งต่อไปเชื่อมโยงกับเซลล์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จุดที่เชื่อมต่อกันเรียกว่า ซินแนปส์ (Synapse) เส้นทางที่ส่งข้อมูลออกไปเรียกว่า แอกซอน (Axon)

“ถนน” รับข้อมูลเหล่านี้คือใยประสาทแอกซอน (Axon) ซึ่งเป็นแขนที่ยื่นยาวออกจากตัวเซลล์สมอง เพื่อส่งผ่านข้อมูลไปยังเซลล์สมองตัวอื่น แอกซอนที่มีประสิทธิภาพมากจะมีไขมันมาเคลือบเอาไว้ เรียกว่า ไมอีลิน (Myelin) แอกซอนนำข้อมูลจากหู ตา จมูก มือ เท้า ฯลฯ ไปยังบริเวณต่างๆ ของสมอง ส่วนไหนใช้มาก ส่วนนั้นจะมีประสิทธิภาพในการรับส่งข้อมูลมากตามไปด้วย

สมองจะสร้างวงจรเชื่อมโยงกันไว้เป็นจำนวนมาก เรียกว่า สร้างไว้เกินกว่าที่จะใช้จริง (Overproduction) แล้วสมองจะจัดการ “ลิดทอน” (Pruning) ส่วนที่ไม่ใช้ทิ้งไปทีหลัง วงจรเชื่อมโยงที่สร้างไว้ตั้งแต่ด้วยทารกนี้ จะเหลือเพียงครึ่งหนึ่งเมื่อโตขึ้น เด็กอายุ ๒ ขวบ มีการเชื่อมโยงกันระหว่างเซลล์ต่างๆ ในสมองเป็น ๒ เท่าของผู้ใหญ่

สมองมนุษย์มีเซลล์โดยเฉลี่ย ๑ แสนล้านเซลล์
เมื่อแรกเกิด สมองมีน้ำหนักร้อยละ ๒๕ ของสมองผู้ใหญ่
เมื่ออายุ ๒๔ เดือน สมองหนักเท่ากับร้อยละ ๗๕
ของวัยผู้ใหญ่

ลองคิดว่า ถ้าสมองรับรู้น้อยเกินไป เช่น เด็กที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้งตามโรงพยาบาล เด็กที่พ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ เด็กที่ถูกปล่อยให้โตตามยถากรรมจะเสียวงจรเซลล์สมองไว้ใช้งานตอนโตได้สักเท่าไร

ในวัยทารกนั้น สิ่งที่สำคัญมากที่สุดคือการได้ดื่มนมแม่ มีงานวิจัยที่บ่งชี้ว่าทารกที่ดื่มนมแม่มีไอคิว (IQ) สูงกว่าทารกที่ดื่มนมขวดโดยเฉลี่ย ๓ - ๕ จุด ยิ่งทารกดื่มนมแม่เป็นเวลานานเท่าไร ก็มีโอกาสจะพัฒนาไอคิวได้มากขึ้นเท่านั้น นักวิจัยแนะนำว่า ทารกควรดื่มนมแม่นานถึง ๙ เดือน เพื่อกระตุ้นพัฒนาการของสมอง ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ศาสตราจารย์เจมส์ แอนเดอร์สัน (James Anderson) กล่าวว่า ในนมแม่มีกรด DHA (Docosa Hexanoic Acid) และ AA (Arachidonic Acid) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเติบโตของเซลล์สมองที่ทำงานด้านการรับภาพและการเรียนรู้ แต่นมผงที่ใช้เลี้ยงเด็กทารกในประเทศสหรัฐอเมริกาในขณะนั้น ไม่มีสารดังกล่าว

ไวต่อการเรียนรู้ (sensitive period)

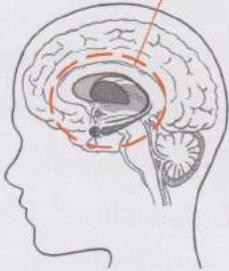

สมองทารกอยู่ในระยะที่สมองไวต่อการเรียนรู้มาก (Sensitive Period) หมายความว่า ไม่ว่าจะทำอะไรมากระทบโสตประสาทก็จะไว ง่าย ง่าย ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นเร็วและมากเป็นพิเศษ ตรงข้ามกับผู้ใหญ่ที่ก้าวพ้นจากวัย "sensitive" นี้ไปแล้ว สมองผู้ใหญ่เป็นสมองที่เลือกเรียนรู้สิ่งที่ตนเองสนใจ เลือกสนใจบางอย่างที่มีความหมาย ที่ชอบ ที่อยากรู้ อยากเห็น ทำให้ไม่ไวต่อข้อมูลทั้งหลายที่ผ่านเข้ามาในการรับรู้ของตนเอง

ปัจจุบันมีการผสม DHA ซึ่งเป็นสารสังเคราะห์ลงในนมผง แต่นักวิชาการโต้แย้งว่าอาจไม่มีประโยชน์เทียบเท่านมมารดา

วัย ๓ ขวบแรก เป็นช่วงวัยสำคัญสำหรับพัฒนาการของสมองยิ่งนัก ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกคือหัวใจสำคัญ งานวิจัยที่ช่วยอธิบายเรื่องนี้ได้ดีคือ กรณีศึกษาเด็กกำพร้าชาวโรมาเนียในปลายทศวรรษ ๑๙๘๐ ก่อนหน้านั้นทารกเหล่านี้ถูกเลี้ยงดูรวมกันในห้องเลี้ยงเด็กขนาดใหญ่ แต่ไม่มีการดูแลเอาใจใส่ เด็กอยู่ในเตียงทั้งวัน และไม่มีของเล่นใดๆ คนดูแลเด็กไม่มีเวลามาคุยเล่นหัวด้วย แม้ว่าต่อมาเด็กเหล่านี้จะถูกนำไปเลี้ยงดูโดยครอบครัวใหม่อย่างดี แต่ยังคงพบว่ามีเด็กเติบโตขึ้นโดยมีปัญหาทั้งทางสังคมและอารมณ์

สมองส่วนอารมณ์
Limbic System

สมองส่วนอารมณ์ (Limbic System)

ทำงานเกี่ยวข้องกับอารมณ์ มีบทบาทสำคัญต่อการจำ การรับรู้ประสบการณ์ อารมณ์ และควบคุมกลไกของร่างกาย เกี่ยวเนื่องกับอารมณ์

แฮร์รี ชูกาโน (Harry Chugani) แห่งโรงพยาบาลเด็กมิชิแกน ได้ทำการสแกน (Scan) สมองเด็กกำพร้าบางคนในจำนวนนี้ดู พบว่าเกือบทุกคนมีวงจรถัดที่ผิดปกติในสมองส่วนอารมณ์ แฮร์รี ชูกาโน กล่าวว่า “เด็กควรได้รับการกระตุ้นวงจรนี้มาตั้งแต่เล็กๆ เมื่อปล่อยให้ผ่านช่วงเวลานั้นมากก็สายเสียแล้ว” นอกจากนี้ยังปรากฏว่า เด็กเหล่านี้มีความเครียดสูงมาก เมื่อเครียด สมองก็จะมีการหลั่ง สารคอร์ติซอล (Cortisol) จากต่อมหมวกไต ซึ่งเป็นสารคอร์ติซอลปริมาณสูงในเลือดที่ไปเลี้ยงสมอง ก่อให้เกิดผลเสียต่อสมองมากขึ้นอีก

แมรี คาร์ลสัน (Marry Carlson) ได้เป็นผู้ศึกษาพบข้อมูลที่พ่อแม่ควรรู้อย่างยิ่ง กล่าวคือ เมื่อเด็กอยู่ในสถานเลี้ยงดูที่ไร้คุณภาพ สมองจะมีความเครียดสูง แต่ระดับความเครียดในสมอง เด็กเหล่านี้กลับลดระดับลงสู่ภาวะปกติในวันหยุดเมื่อเด็กกลับบ้าน

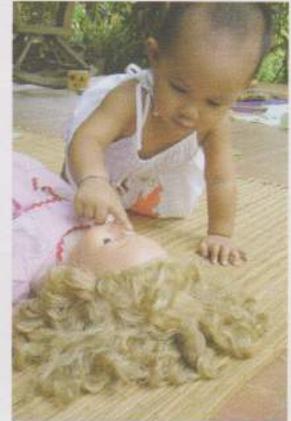

ความเครียดสูงที่กล่าวนี้มีผลอย่างไร?

ผลของมันคือ ถ้าเกิดความเครียดยาวนานติดต่อกัน คอร์ติโซลที่เพิ่มขึ้นจะทำลายเซลล์สมอง และก่อให้เกิดปัญหาต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก

สิ่งที่ต้องตระหนักก็คือ ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมารดากับทารกในขวบแรก จะมีผลต่อเด็กเมื่อเติบโตขึ้น แนวนอนที่เด็กจะมีปัญหา มีน้อยกว่าเด็กที่ไม่ได้ใกล้ชิดกับมารดา สถาบันพัฒนาการเด็กแห่งแคนาดายังได้ค้นพบด้วยว่า ความห่างเหินกับมารดามีแนวโน้มทำให้ไอคิว (IQ) ของเด็กตกลงอย่างถาวร

สองขวบแรก เป็นช่วงวัยที่ทารกน้อยมีพัฒนาการทางภาษาอย่างรวดเร็ว การที่ยังไม่พูดเพราะพูดไม่ได้นั้นไม่ได้แปลว่าไม่รู้เรื่องและไม่เข้าใจอะไรเลย ทารกรับรู้และเข้าใจ สมองจะเก็บสิ่งที่เข้าใจนี้เอาไว้ก่อน พอพูดได้เมื่อไร เด็กก็จะพูดจ้อจนผู้ใหญ่เหนียวแทน ยิ่งครอบครัวโดยเฉพาะหากพ่อแม่พูดคุยกับลูกมากเท่าไรในช่วง ๒ ขวบแรก ภาษาของเด็กในช่วงชีวิตที่เหลือจะพัฒนามากขึ้นเท่านั้น

คุณแจสำคัญของการพัฒนาเด็กอย่างเต็มศักยภาพ

๑. ทารกควรได้ดูนมแม่นานถึง ๔ เดือน เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการทางสมอง

๒. ทารกที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพ่อแม่ มีโอกาสที่จะมีพัฒนาการทางสมองเหนือกว่าทารกที่ถูกทอดทิ้ง หรือได้รับการเลี้ยงดูโดยปราศจากความอบอุ่นและความรัก

๓. วิทยากรเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ แม่จะดูเหมือนไม่รู้อะไร แต่สมองทารกเก็บข้อมูลต่างๆ เอาไว้มากมายมหาศาลในรูปของวงจรระหว่างเซลล์ต่างๆ ในสมอง (Neural Circuit)

๔. เพราะเหตุที่สมองของทารกมีศักยภาพสูงนี้เอง ในวัยนี้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรอ่านหนังสือให้เด็กฟังเป็นประจำ เลือกหนังสือหลากหลายประเภท โดยเฉพาะเริ่มต้นจากบทคล้องจอง บทเพลง นิทานง่ายๆ ก้าวไปสู่หนังสือที่ซับซ้อนขึ้นตามลำดับ

“เป็นโครงการที่เป็นประโยชน์มาก พอเราได้รับความรู้ เราเลยรู้สึกว่าจะต้องตั้งใจมากยิ่งขึ้น เพราะจริงๆ การทำหนังสือสำหรับเด็กเล็กนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก เราต้องคำนึงถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของเขา คำนึงถึงเรื่องราวที่จะไปทำงานในสมองของเขา สู้การหล่อหลอมเป็นเด็กสักคนหนึ่งที่มีความสมบูรณ์รอบด้านในอนาคต”

สรวยธร นาวาผล

อาสาสมัครนักเขียน

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์

โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

จินตนาการ : กระบวนการเรียนรู้สำคัญของเด็ก

ทศสิริ พูลนวล

เมื่อพูดถึงคำว่า “จินตนาการ” เชื่อว่าทุกคนคงยอมรับตรงกันอย่างไม่ลังเลว่าเป็นสิ่งที่ดี โดยเฉพาะหนังสือสำหรับเด็กที่ดีก็คงถูกคาดหวังว่าต้องมีจินตนาการด้วย แต่...จินตนาการคืออะไร

เราลองมาดูคำนิยามของจินตนาการกัน

- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความว่า จินตนาการ หมายถึง การสร้างภาพขึ้นในใจ
- พากษานอังกฤษ พจนานุกรมฉบับ Longman ให้ความหมายว่า to form (a picture of idea) in the mind

ซึ่งฟังดูเข้าเค้า แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้เราเข้าใจจินตนาการได้มากขึ้นนัก และดูเหมือนว่าเราจะหาคำนิยามได้ยาก เนื่องจากจินตนาการเป็นเหมือนสิ่งที่จับต้องไม่ได้ มันอาจจะอยู่ในตัวคนก็ได้ หรืออยู่ในงานประดิษฐ์สร้างสรรค์ก็ได้ ถ้าหากเรารู้จักจินตนาการมากขึ้น เราอาจทำงานกับมันได้ง่ายขึ้น

การบรรยายครั้งนี้ จึงเป็นการพยายามจะทำความเข้าใจสิ่งที่เราเรียกว่า “จินตนาการ” นั้นเอง

ระบบการเชื่อมโยงข้อมูลในสมอง

ในเมื่อจินตนาการคือ การสร้างภาพในใจ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การสร้างภาพในห้วงความคิด เราจึงจะลองเอาความรู้เกี่ยวกับการทำงานของสมองมาอธิบายดู

มนุษย์เกิดมาพร้อมเซลล์สมองนับแสนล้านเซลล์ เซลล์สมองมี

ทศสิริ พูลนวล
บรรณาธิการบริหาร
สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก
รองประธาน
โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบฯ

แขนงที่รอการเชื่อมโยงกัน กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของสมองคือ การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างเซลล์เหล่านั้นนั่นเอง ยกตัวอย่างเช่น ขณะที่เด็กคนหนึ่งยื่นมือไปแตะก้อนน้ำแข็งเป็นครั้งแรกในชีวิต วินาทีแห่งการเรียนรู้คือ เซลล์ด้านการเคลื่อนไหวเชื่อมโยงกับ เซลล์ด้านประสาทสัมผัส เกิดการเรียนรู้ว่า ของสิ่งนี้สัมผัสเมื่อไรจะรู้สึก เย็น

ซึ่งสมองของมนุษย์จะมีรูปแบบหรือกระบวนการเรียนรู้เช่นนี้เสมอ และเชื่อหรือไม่ว่า สมองคนเราสามารถเชื่อมโยงกันได้มากถึง ๒๕๐ ล้าน ล้าน ล้าน วงจร

นักวิทยาศาสตร์ทางสมองจึงเชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้มากกว่าที่เราประเมิน มากมายนัก ขึ้นอยู่กับโอกาสที่เซลล์สมองจะได้เชื่อมโยงกัน

การเชื่อมโยงเป็นจุดเริ่มต้นของจินตนาการ

จินตนาการหรือภาพคิดนั้นก็เกิดจากการเชื่อมโยงชุดข้อมูลต่างๆ ในเซลล์สมองเช่นกัน แต่เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ และเหตุการณ์ต่างๆ ที่สมองเคยบันทึกเอาไว้ โดยผลลัพธ์ที่ได้จะออกมาเป็น **"ภาพในความคิด"** อาจเป็นภาพที่มีอยู่แต่เดิม หรือแตกต่างไปจากเดิมก็ได้

ยกตัวอย่างเช่น คุณแม่คนหนึ่งหลอกล่อให้ลูกตัวเล็กรับประทานอาหารเช้าโดยการเล่นสมมติว่า ช้อนเป็นเครื่องบินกำลังบรรทุกทุกอาหารมาส่ง เมื่อเครื่องบินมาถึงให้ลูกอ้าปากรับอาหารด้วย ในสมองของเด็กน้อยก็จะเกิดการเชื่อมโยงภาพคิดเดิมคือ ภาพช้อนและภาพเครื่องบิน เกิดเป็นภาพคิดใหม่คือ เครื่องบินรูปช้อน

การได้ทำงานศิลปะทุกประเภท การอ่านหนังสือ ฟังเพลง รวมถึงการเล่นสมมติ เป็นการกระตุ้นให้สมองสร้างจินตนาการ

จินตนาการทำงานอย่างไรขณะอ่านหนังสือ

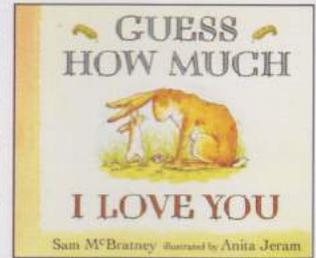
หนังสือเป็นตัวสร้างคลังข้อมูล ยิ่งเด็กมีโอกาสสัมผัส อ่านเอง หรือผู้ใหญ่อ่านหนังสือให้ฟังมากเท่าไร เด็กยิ่งได้เปรียบในการสะสมคลังข้อมูลที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากสำหรับกระบวนการจินตนาการจะดำเนินการต่อไป

- หนังสือ ๒ เล่มนี้ เป็นตัวอย่างหนังสือเด็กที่ทำหน้าที่เป็น "คลังข้อมูล" ที่น่าตื่นตาตื่นใจ มีตัวละครมากมายให้เด็กได้ทำความรู้จัก นี่คือเสน่ห์ที่ทำให้หนังสือ ๒ เล่มนี้ อยู่ในใจเด็กๆ มาทุกยุคทุกสมัย
- ในการอ่านหนังสือให้เด็กเลิกฟัง หากมีการกระตุ้นให้เด็กพูดคุย คาดเดา คิดใหม่ หรือเล่นสมมติจากสถานการณ์ในหนังสือ ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลในคลังสมองหรือเกิดจินตนาการได้เป็นอย่างดี

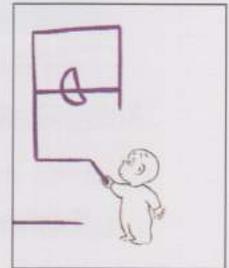

หนังสือที่ดีจะช่วยกระตุ้นให้จินตนาการของเด็กทำงาน เด็กจะเกิดความพยายามเชื่อมโยงสิ่งที่สะสมในสมองให้เป็น "ภาพคิดใหม่"

หนังสือ "Guess how much I love you" และหนังสือชุด "น้องหมี" เป็นตัวอย่างหนังสือสำหรับเด็กที่ผู้เขียนเรื่องและวาดรูปตึกษาบุคลิกตัวละครจากคนที่แวดล้อมเด็กจริงๆ จนทำให้ผู้อ่านเด็กเกิดการเชื่อมโยงตัวละครในหนังสือกับบุคคลที่อยู่รอบๆ ตัวเขา และสุดท้ายก็นำตัวเองเข้าไปเป็นตัวละครตัวนั้นๆ เราจึงไม่แปลกใจว่า ทำไมหนังสือกลุ่มนี้จึงเข้าไปอยู่ในใจเด็กได้อย่างเหนียวแน่น

หนังสือบางเล่มทำให้เด็กเพลิดเพลินและท้าทายให้นำสิ่งที่เคยพบเห็นในยามปกติเข้าไปอยู่ในสถานการณ์แปลกใหม่ได้อย่างใจปรารถนา เกิดเป็นภาพคิดใหม่ที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อน อย่างเช่นหนังสือชุด "ฮาโรลด์กับดินสอสีม่วง" ที่ได้ชื่อว่าเป็นหนังสือกระตุ้นจินตนาการที่เด็กๆ ทั่วโลกชื่นชอบอีกเล่มหนึ่ง

ถ้างานเขียนไม่สามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านเอาตัวเองเข้าไปอยู่ในเรื่องได้ ไม่สามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดถึงสิ่งที่เคยเกิดขึ้นแล้วได้ ไม่สามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดถึงสิ่งที่ยังไม่ได้เกิดขึ้นได้ นั่นหมายถึงงานเขียนชิ้นนั้นไม่ได้เปิดพื้นที่ให้สมองได้คิดเชื่อมโยง บอกได้เลยว่างานชิ้นนั้นไม่มีจินตนาการ

ข้อสังเกตเรื่องจินตนาการในเด็กเล็ก

ระยะแรก สมองเด็กเล็กจะเก็บข้อมูลทุกรูปแบบ รอเพียงการกระตุ้นให้เชื่อมโยง และจินตนาการของเด็กจะเป็นแบบเหนือจริง เหนือระบบเหตุผล คือนำสิ่งที่มีอยู่ในสมองมาต่อกัน เกิดเป็นสิ่งใหม่ที่ไม่อยู่บนหลักของเหตุผลใดๆ แต่เมื่อโตขึ้น ระบบเหตุผลพัฒนามากขึ้น ได้รับและสะสมข้อมูลมากขึ้น การเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ จึงสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น กลายเป็นความเข้าใจความเป็นไปของสิ่งรอบตัวและโลก

ทำไมจินตนาการยิ่งหดหายไปเรื่อยๆ เมื่อโตขึ้น

การเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ในสมองของเด็กจะสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้นตามวัย และประสบการณ์ของเด็ก ด้วยเหตุนี้ เมื่อเด็กยิ่งโตขึ้นจินตนาการจึงเข้าใกล้กับความเป็นจริงมากขึ้นตามกันไป นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้จินตนาการของคนเราค่อยๆ หดหายไปได้นั้นก็คือกระบวนการลิดทอน (Pruning) ที่เกิดขึ้นภายในสมอง กล่าวคือ หากวงจรของเซลล์สมองใดไม่ได้ใช้งาน หรือไม่ค่อยได้ใช้งาน สมองจะทำการตัดทอนออกไปเรื่อยๆ เหลือไว้เพียงวงจรที่มีการใช้งานเท่านั้น

การรักษาจินตนาการให้มีอายุยืนยาว

สำหรับในวัยเด็ก เราจำเป็นต้องให้เด็กได้มีการสะสมข้อมูลเข้าไปในสมองทุกรูปแบบ แต่ลำพังเพียงการป้อนข้อมูลก็ยังไม่พอ ยังต้องสร้างโอกาสให้สมองเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ เกิดเป็น "ภาพคิดใหม่" ให้เต็มที่ (อย่าลืมว่า สมองมีศักยภาพที่จะเชื่อมโยงวงจรได้ถึง ๒๕๐ ล้าน ล้าน ล้าน วงจร) ซึ่งทั้งสองกระบวนการนี้ หนังสือที่ดิฉันจะช่วยให้ได้มากดังที่ได้บรรยายมา

นอกจากนี้ การฝึกให้สมองคุ้นชินกับกระบวนการจินตนาการ ยังจะช่วยป้องกันการลิดทอนเซลล์สมองได้เป็นอย่างดี

Roadmap ของการพัฒนาจินตนาการ

กระบวนการจินตนาการนับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาระบบการคิด (Thinking Process) โดยตรง ซึ่งถึงที่สุดแล้ว เด็กๆ ที่ได้รับการส่งเสริมให้สมองได้มีโอกาสเชื่อมโยงภาพคิด ฝึกฝนการจินตนาการอย่างสม่ำเสมอ จะมีโอกาสเป็นเด็กที่คิดวิเคราะห์เป็น ดังแผนภูมิต่อไปนี้

สุดท้ายนี้ ขอฝากเครื่องมือในการตรวจสอบง่ายๆ ว่า เราได้มีส่วนช่วยพัฒนากระบวนการจินตนาการของเด็กเพียงพอแล้วหรือยังด้วยการทบทวนว่า เราได้นำเด็กเข้าสู่กระบวนการต่อไปนี้ครบถ้วนหรือไม่

สังเกต สังสัย คาดเดา สำรวจ สืบค้น สังเคราะห์

“ก่อนที่จะมาเข้าร่วมโครงการนี้ก็จะเข้าใจว่า หนังสือเด็กคืออะไรก็ได้ พอได้เข้าร่วมโครงการและได้รับความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการทำหนังสือสำหรับเด็กเล็กแล้ว ถึงได้ตระหนักว่า เรื่องราวที่เราจะให้เด็กเรียนรู้ไม่ได้เล็กเหมือนตัวเด็กเลย นับว่าได้เปิดอีกมุมมองหนึ่งที่เราคิดไม่ถึงสำหรับเด็ก”

อนุสรณ์ ศรีคำขวัญ
 อาสาสมัครนักเขียน
 โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

ภาพประกอบ ส่งเสริมคุณลักษณะที่ดี เพื่อเด็กวัย ๐ - ๓ ปี

เด่นชัย ธรรมฐิติพงศ์

การทำหนังสือเด็กต้องลองเริ่มต้นที่สัญญาตญาณก่อน

การทำหนังสือเด็กต้องลองเริ่มต้นที่สัญญาตญาณก่อน เราต้องเข้าไปสัมผัสเด็กด้วยใจ เอาตัวเราเข้าไปอยู่ในโลกของเขามากกว่าให้เขาเข้ามาอยู่ในโลกของเรา เพราะเด็กมีอะไรให้เราค้นพบอีกมากมายไม่รู้จบ ผู้ใหญ่ต้องทำตัวเองให้คืนสู่ความเป็นสามัญ (Basic) มากที่สุด อย่าพยายามทีกักเอาเองว่าเด็กคิดอะไร เพียงรับฟัง รับรู้ความคิดจินตนาการของเขาที่ลือออกมาประสาเด็ก เราก็สามารถนำมาปะติดปะต่อเรียบเรียงเป็นเรื่องราวได้อย่างน่าอัศจรรย์

เด่นชัย ธรรมฐิติพงศ์
นักวาดภาพประกอบ

หนังสือเป็นเหมือนสะพานที่เราใช้เพื่อนำเด็กเดินทางไปสู่เรื่องราวต่างๆ ในโลกที่เขาจะเติบโตขึ้นในวันหน้า

จากวิทยาการสมัยใหม่ เรารู้ว่าเด็กได้สัมผัสกับโลกตั้งแต่ยังไม่เกิด และเมื่อเกิดออกมา เด็กก็ได้สัมผัสรับรู้กับสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยที่เราไม่สามารถบังคับควบคุมไม่ให้เด็กรับรู้ หรือให้เลือกรับรู้เฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างเบ็ดเสร็จ ไม่ว่าสิ่งเหล่านั้นจะกระตุ้นสมองเด็กได้มากน้อยแค่ไหนก็ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ ดำรงอยู่จริงในโลกนี้และไม่อาจปฏิเสธได้

เมื่อเราไม่สามารถบังคับเด็กเช่นเดียวกับที่เราใส่กะบังตาให้ม้าเพื่อจำกัดการมองเห็น หนังสือก็กลายเป็นเหมือนสะพานที่เราใช้เพื่อนำเด็กเดินทางไปสู่เรื่องราวต่างๆ ในโลกที่เขาจะเติบโตขึ้นในวันหน้า ขณะที่เด็กสัมผัสหนังสือเขาก็ได้เรียนรู้รู้อย่างอื่นไปด้วย เสียงอ่าน อ้อมกอดของพ่อแม่ ความอบอุ่น ลิงรอบตัว เหล่านี้เป็นองค์ประกอบการเรียนรู้ของเด็กเช่นกัน ไม่ใช่หนังสือ

เพียงอย่างเดียว แต่ถ้าหนังสือเล่มนั้นสามารถนำสิ่งรอบข้างมาอยู่ในหนังสือ และช่วยเอื้ออำนวยให้พ่อแม่ ครู พี่เลี้ยง ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างจินตนาการให้เด็กได้ก็นับเป็นสิ่งที่ยอดเยี่ยมแสนวิเศษ

เปิดช่องให้เกิดจินตนาการ และสร้างโอกาสให้กับการศึกษาวิจัยที่หลากหลาย

สิ่งสำคัญคือ ทำอย่างไรให้เราไม่กดดันหรือทฤษฎีในการสร้างสรรค์หนังสือที่เป็นโจทย์ครั้งนี้ได้ ขณะเดียวกันต้องเปิดช่องให้เกิดจินตนาการ สร้างโอกาสให้กับการศึกษาวิจัยที่หลากหลาย มีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน นักการศึกษา นักวิจัย และผู้เชี่ยวชาญหนังสือเด็กบางคนอาจบอกเราว่า หนังสือเด็กควรมีหน้าตาอย่างไร ควรใช้เส้นหนาบางแค่ไหน ควรมีภาพใหญ่ขนาดไหน ควรมีรายละเอียดหรือไม่ รูปทรงสีสันทนควรเป็นเช่นไร สิ่งต่างๆ เหล่านี้คือผลการศึกษาวิจัยและประสบการณ์การทำหนังสือที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เปรียบเสมือนครูและเป็นแนวทางให้เราได้ก้าวเดินไปข้างหน้า ไม่ใช่เป็นกรอบบังคับความคิด จินตนาการของคนทำหนังสือเด็ก เป็นเหมือนคบไฟส่องนำทาง มิใช่ไช้ตรวนที่พันธนาการนักสร้างสรรค์ งานค้นคว้าวิจัยที่ดีต้องมีลักษณะปลายเปิด เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อยอด มิใช่คัมภีร์สวดมนต์ที่ท่องจำกันมารุ่นต่อรุ่น

ภาพประกอบหนังสือเด็กที่ดี

ภาพประกอบที่ดีในหนังสือเด็กนั้นไม่มีสูตรตายตัว แต่ต้องเป็นภาพที่ไร้พิษ (Non-Toxic) ภาพประกอบที่สวยงามสำหรับเด็กๆ ต้องมีความลงตัวในการจัดวางองค์ประกอบ เส้น สี ที่ว่าง และรูปทรง อีกทั้งต้องตอบโจทย์ของเนื้อหาได้อย่างครบถ้วน

ตัวอย่างหนังสือที่มีเทคนิคน่าสนใจ

เรื่อง *แก้วอิ้งของปีเตอร์* ของ Ezra Jack Keats เป็นงานที่ทำจากคอมพิวเตอร์ทั้งเรื่อง แต่ไม่แข็งกระด้าง ด้วยเทคนิคการลบเส้นขอบ ทำให้เกิดความนุ่มนวลและละเอียดอ่อนมากขึ้น โทนสีที่ใช้เป็นโทนสีพาสเทล (Pastel)

แก้วอิ้งของปีเตอร์

เรื่อง *ต้นไม้* ใช้ลายเส้นพู่กันได้ดี ภาพมีพลังมาก และเต็มไปด้วยอารมณ์ของตัวละคร แนวคิด (Concept) เป็นภาพขาวดำสลับกับภาพสี คิดว่าเด็กๆ ได้รับความซับซ้อนของเส้นและสีของภาพได้ เพราะมีการจัดวางองค์ประกอบของภาพ น้ำหนัก สี และเส้นเป็นอย่างดี เด็กสามารถซึมซับสิ่งเหล่านี้

ต้นไม้

เรื่อง *เจ้าของโรงสีกับลา* ของ Brian Wildsmith ผู้วาดใช้สีอะคริลิก สีเส้นซับซ้อน แต่เชื่อว่าเด็กจับได้ ภาพชัดเจน วางรูปแบ่งซ้าย ขวา ไม่ทิ้งพื้นที่ว่างมากนัก มีการตกแต่งพื้นที่รอบๆ

เจ้าของโรงสีกับลา

เรื่อง *Budak Kampung* ของ Lat นักวาดการ์ตูนชาวมาเลเซีย เส้นไม่เนียบหรือสวยงามในทหรคนะทั่วไป แต่มีชีวิต ภาพมีพลัง ดูแล้วอึด มีอารมณ์ขัน สิ่งที่น่าทึ่งเด่นชัดที่สุดในงานของเขาคือความเป็นพื้นถิ่น ความเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมของตัวเองอย่างภาคภูมิใจ

Budak Kampung

คนเขียนภาพและคนเขียนเรื่องต้องเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน ต้องเข้าใจกัน ทำงานร่วมกัน คนเขียนภาพต้องทำแบบร่าง ต้องลองวาด ลองวางออกมาหลายๆ แบบ (Schematic) ทดสอบ ทดลองจนกว่าจะ “ใช่” ต้องมุ่งมั่นมากๆ ให้เห็นความแตกต่างจากสิ่งที่มีอยู่ทั่วไป เช่น ความเป็นชาติ อัตลักษณ์สำคัญที่คนอื่นชาติอื่นไม่มี นับเป็นเรื่องที่น่าเสียดายยิ่งถ้านักสร้างสรรค์เรื่องและภาพ ไม่พยายามที่จะใส่ความเป็นตัวตนชนชาติลงในงานของตัวเองเมื่อมีโอกาส

เราต้องคิดไว้เสมอว่าการทำหนังสือเด็กคือการสร้างคน ต้องเก็บรายละเอียดที่มีความสำคัญ ในอันที่จะส่งเสริมหรือเน้นให้รูปแบบหรือสไตล์ของเราได้โดดเด่นขึ้น ต้องทำงานด้วยความละเอียดละไม ถ้ามั่วทำไม ก็เพราะเป็นหนังสือเด็ก

“รู้สึกตื่นเต้นที่ได้เข้าร่วมโครงการนี้ ได้พบเพื่อนนักเขียนนักวาดด้วยกัน ก็ช่วยให้เราได้ ขยายมุมมองความคิดของเราให้ได้เรียนรู้มุมมองต่างๆ ที่เราไม่เคยคิดหรือมองมาก่อน ช่วยให้เราได้ พัฒนาตัวเอง เสริมสร้างความรู้สึกว่าการวาดภาพประกอบสำหรับเด็กๆ นั้น เราจะหยุดนิ่งไม่ได้ เราต้องพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่องและให้ดีที่สุด”

กัลยา เกษมสุขสกุล

อาสาสมัครนักวาดภาพประกอบ

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์

โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

Illustration for Baby & Toddler

ภาพประกอบที่เป็นมิตรกับเด็ก

อ.ชนิศา ชังดเวช

การออกแบบตัวละคร(Character Design)

ในการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก โดยเฉพาะการเขียนภาพเด็กเล็กในวัย ๐ - ๓ ปี เป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ง่ายนัก เนื่องจากเด็กเล็กมีโครงสร้างที่นักวาดทั่วไปจะไม่คุ้นเคย ทำอย่างไรจึงจะวาดรูปร่างหน้าตาของเด็กวัยนี้ให้ได้ ลัดส่ว นมีบุคลิกเด่นชัด มีชีวิตชีวา และมีเอกลักษณ์ตามธรรมชาติ การสังเกตและเสกซ์ภาพจากชีวิตจริง (Drawing from life) จะช่วยให้การออกแบบสร้างความชวนเชื่อได้มากที่สุด นักวาดควรมีสมุดเสกซ์ติดตัวอยู่เสมอเพื่อใช้บันทึกและศึกษากริยาท่าทางของเด็กในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถทำได้แม้ไม่มีเด็กเล็กอยู่ในบ้าน เช่น ในโรงเรียนหรือสถานรับเลี้ยงเด็ก ร้านขายของเล่น สวนสนุก และที่สาธารณะอื่นๆ แต่วิธีนี้อาจไม่สะดวกเสมอไป การใช้ภาพถ่าย (Photographic References) ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้ข้อมูลในการออกแบบตัวละคร รวมทั้งข้อมูลฉากและอุปกรณ์ด้วย เช่น เสื้อผ้าเด็ก ของใช้ และของเล่น เพื่อให้ภาพเล่าเรื่องได้สมจริง นักวาดภาพประกอบอาจถ่ายภาพด้วยตนเองหรือหาภาพจากนิตยสาร หนังสือเกี่ยวกับแม่และเด็ก แคตตาล็อก หรือเว็บไซต์จำหน่ายสินค้าสำหรับเด็ก เป็นต้น

- ภาพวาดลักษณะของทารกและเด็กวัยเตาะแตะ (Baby & Toddler Characteristics)

หัวกลม ท้องป่อง ลำตัวอ้วน แขนสั้น หน้าผากเด็กสูง ไขมัน้อย คางจมนดวงตาขนาดใหญ่เด่นชัด เท้าตาผู้ใหญ่ ริมฝีปากบนยื่นกว่าปากล่าง คิ้วบางมาก

อ.ชนิศา ชังดเวช
อาจารย์ประจำภาควิชา
ออกแบบนิเทศศิลป์
คณะมัณฑนศิลป์ ม.ศิลปากร

ข้อผิดพลาดที่พบบ่อย คือ การเขียนทารกมีคิ้วเข้มดูเกินวัย การวาดเด็กวัยนี้ควรใส่ใจในรายละเอียดของท่าทาง เพราะภาษากายเป็นการสื่อสารหลักของทารก

- ลักษณะของเด็กหญิงและเด็กชาย (Boys & Girls)

เมื่อเริ่มโต เด็กจะมีลักษณะเฉพาะตัวเด่นชัดขึ้น ศีรษะกว้างรับกับสัดส่วนของลำตัว คอเล็ก และไหล่แคบ ผมยาวขึ้น สามารถตกแต่งทรงผมได้

การออกแบบสัตว์ที่เลียนแบบคน (Anthropomorphic Character)

ตัวละครที่เป็นสัตว์จะพบอยู่เสมอในเรื่องสำหรับเด็ก เพราะเข้าถึงเด็กได้ง่าย ไม่จำกัดเพศ วัย สังคม และเชื้อชาติ ใช้เป็นตัวแทนที่สื่อสารกับเด็กได้อย่างเป็นสากล การออกแบบโดยเสกซ์ตีจ์ จากสัตว์จริงเป็นวิธีที่ดีที่สุด ซึ่งนักวาดสามารถไปที่สวนสัตว์เพื่อให้สัมผัสถึงความมีชีวิตจริง ทั้งการเคลื่อนไหว กิริยาท่าทาง และบุคลิกเฉพาะของสัตว์แต่ละตัว การดูจากภาพยนตร์สารคดี ก็เป็นอีกวิธีที่ใช้ศึกษาโครงสร้างและชีวิตของสัตว์ที่เราไม่สามารถวาดจากชีวิตจริงได้ รวมทั้งข้อมูลจากภาพถ่าย หนังสือ นิตยสาร และเว็บไซต์ต่างๆ นอกจากภาพถ่ายแล้ว ภาพวาดสัตว์เชิงสารคดี (Wildlife / Animal Illustration) ที่มีความละเอียดถูกต้องก็เป็นข้อมูลอ้างอิงในการศึกษาและออกแบบที่ดีเช่นกัน สำหรับนักวาดที่ยังใหม่กับการวาดอาจเริ่มจากสัตว์เลี้ยงใกล้ตัวก่อน เด็กๆ มักจะชอบ ภาพวาดสัตว์ที่ออกแบบมาอย่างสวยงามน่ารัก

การออกแบบตัวละครสัตว์ที่เลียนแบบคน จะมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ สัตว์ที่มีรูปร่างโครงสร้างจริงตามธรรมชาติแต่สามารถเคลื่อนไหวได้เหมือนคน เช่น แอนิเมชันตัวละครจาก *The Lion King* *Donkey* และ *Shrek* ฯลฯ และตัวละครที่มีหัวเป็นสัตว์แต่มีรูปร่างเป็นคน ซึ่งจะง่ายกว่าในการออกแบบท่าทาง เช่น *Mickey Mouse* และ *Hello Kitty*

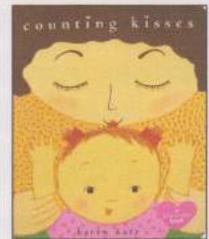

สตอรี่บอร์ดและแบบจำลองหนังสือ (Storyboard & Book Dummy)

- สตอรี่บอร์ด เป็นหัวใจสำคัญในการวางแผนการทำงาน ช่วยจัดวางโครงสร้างและจำนวนหน้าหนังสือ (หนังสือภาพปกติมี ๓๒ หน้า หรือ ๑๒ หน้าคู่ ขึ้นอยู่กับแต่ละสำนักพิมพ์) ออกแบบจัดวางพื้นที่ระหว่างคำบรรยายกับภาพ องค์ประกอบและสี สร้างภาพรวมของหนังสือทั้งเล่มโดยคร่าวๆ
- หนังสือจำลอง มีขนาดและสัดส่วนเท่าหนังสือจริง พัฒนาจากสตอรี่บอร์ด มีความสมบูรณ์ละเอียดใกล้เคียงหนังสือจริงที่สุด เพื่อเป็นเป็นต้นแบบก่อนพิมพ์

ตัวอย่างหนังสือ

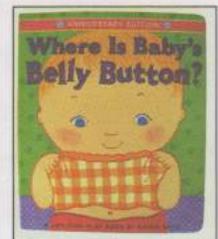
- *Counting Kisses* โดย Karen Katz เป็นหนังสือ Board Book เล่มเล็กที่เด็กสามารถหยิบจับได้ไม่บาดเจ็บและไม่ฉีกขาด เล่าเรื่องราวน่ารักของแม่และสมาชิกในครอบครัว ที่ช่วยกันจูบหนูน้อยให้นอนหลับ ใช้เทคนิคสี Gouache ผสมกับการตัดแปะ (Collage) มีสีสันที่สดใสและอ่อนหวาน มีลวดลายที่สวยงามน่ารักของเสื้อผ้า ปลอกหมอน ผ้าห่มและผ้าม่าน ที่โดดเด่นและมีในสิ่งแวดล้อมจริงของทารก

Counting Kisses

คาแรคเตอร์ทั้งผู้ใหญ่และเด็กที่วาดด้วยลายเส้นในรูปแบบการ์ตูน ๒ มิติต่างๆ แต่มีเอกลักษณ์ สามารถแสดงสีหน้า ท่าทาง สื่ออารมณ์ความรัก ได้อบอุ่นประทับใจอย่างเป็นธรรมชาติ สัดส่วนสมจริง

- *Where is Baby's Belly Button ?* โดย Karen Katz เป็นหนังสือ Flip Book ที่ใช้เทคนิคเปิดปิดซ่อน และเฉลยภาพตามเนื้อเรื่อง ในรูปแบบซ่อนหา (Peekaboo) เทคนิคสื่อผสม สีสันสดใส ชวนให้สนใจ เป็นหนังสือที่ใช้เล่นและสอนเด็กเล็กได้อย่างน่ารัก สนุก และมีอารมณ์ขัน

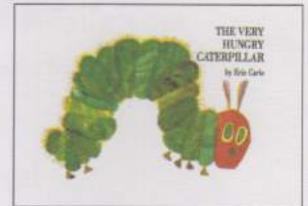
Where is Baby's Belly Button ?

- *Guess how much I love you* เรื่อง Sam McBratney ภาพ Anita Jeram เรื่องราวการแข่งขันแสดงความรักที่มีต่อกันของพ่อและลูกกับตอนจบที่ลึกซึ้งประทับใจ โดยมีตัวละครเป็นกระต่ายที่ออกแบบท่าทางและสีหน้าอารมณ์แบบคนได้อย่างเป็นธรรมชาติ และมีโครงสร้างของสัตว์ที่ถูกสัดส่วนเป็นหนังสืออีกเล่มที่อบอุ่นไปด้วยความรัก

Guess how much I love you

- *The Very Hungry Caterpillar* โดย Eric Carle เป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมและตีพิมพ์อย่างแพร่หลายทั่วโลกต่อเนื่องมากกว่า ๔๐ ปี มีคำบรรยายน้อย โดดเด่นด้วยเทคนิคและการออกแบบภาพที่ใช้เล่าเรื่อง เนื้อหามีแง่มุมหลากหลายแต่ไม่ทำให้สับสน ทั้งเรื่องการเรียนรู้และคุณธรรม เช่น การนับจำนวนวันในสัปดาห์วงจรชีวิตของแมลง ความถูกต้องเรื่องโภชนาการ และให้แง่คิดเกี่ยวกับความงามที่แท้จริงจากตัวละครหนอนผีเสื้อ ภาพและการออกแบบรูปเล่มยอดเยี่ยม ใช้เทคนิคภาพตัดปะ (Collage)

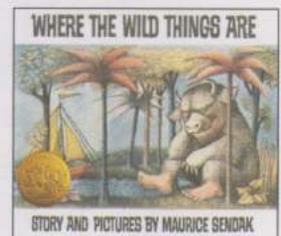
The very hungry caterpillar

- เรื่อง *Rosie's Walk* โดย Pat Hutchins (แปลโดย สำนักพิมพ์ อมรินทร์) มีการออกแบบภาพที่มีฉาก เหตุการณ์ต่อเนื่อง (Sequence Design) ได้อย่างโดดเด่น เคลื่อนไหวอย่างสนุกสนาน ใช้คำบรรยายน้อยหรือหากไม่มีคำบรรยาย ภาพก็ยังสามารถเล่าเรื่องราวได้อย่างชัดเจน เป็นตัวอย่างของการออกแบบสตอรี่บอร์ดหนังสือภาพที่ดีอีกเล่ม

Rosie's Walk

- เรื่อง *"Where the Wild Things Are"* ของ Maurice Sendak หนังสือเด็กคลาสสิกเล่มหนึ่งของโลก โดดเด่นที่จินตนาการ ให้ประสบการณ์เรื่องการควบคุมอารมณ์ของเด็ก และให้เด็กได้เรียนรู้ว่าไม่มีที่ไหนอบอุ่นมากกว่าบ้านและความรักของพ่อแม่

Where the wild things are

“ได้ความรู้เกี่ยวกับเด็กเล็กที่ละเอียดและลึกซึ้งมากขึ้น มีข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง และสามารถ
เอามาใช้ได้ รู้สึกว่างานเด็กนั้นมันละเอียดอ่อนมาก พอมาทำจริงๆ แล้วพบว่ามีการละเอียด
ที่เราต้องใส่ใจอีกมากทีเดียว จากที่แต่ก่อนอาจจะเคยมองข้ามไป”

พันธุ์แก้ว กุห์รัตนพิศาล
อาสาสมัครนักวาดภาพประกอบ
โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์
โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี มีแนวคิดที่จะพัฒนาหนังสือโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดและมิติทางจิตใจ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการทำงานของสมอง เพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในเด็กไทย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาคุณลักษณะหนังสือที่สอดคล้องเหมาะสมกับพัฒนาการทางสมองของเด็กวัย ๐ - ๓ ปี เพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กไทย
๒. เพื่อนำผลการศึกษามาสังเคราะห์ความรู้เรื่องลักษณะหนังสือสำหรับเด็กวัย ๐ - ๓ ปี พร้อมสร้างสรรค์ตัวอย่างหนังสือต้นแบบเพื่อการเผยแพร่

แผนการทำงาน

แบ่งเป็น ๒ ระยะคือ

ระยะที่ ๑ เป็นการพัฒนาต้นฉบับให้ได้หนังสือต้นแบบเพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดคล้อง เหมาะสมกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

ระยะที่ ๒ ทดลองใช้หนังสือต้นแบบในกลุ่มเป้าหมายตัวอย่างหลากหลายกลุ่มเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหนังสือต้นแบบ

หลังการทดลองใช้

ทางโครงการฯ จะทำการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการศึกษา พัฒนา และผลิตผลงานต้นแบบ เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ รวมถึงการพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านนี้อย่างต่อเนื่อง

กลุ่มเป้าหมาย

นักเขียนและนักวาดภาพประกอบ จำนวน ๒๐ คน เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง และเป็นส่วนสำคัญ ในกระบวนการผลิตหนังสือสำหรับเด็กเล็ก ซึ่งหากนักเขียนและนักวาดภาพประกอบมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางสมองของเด็กวัย ๐ - ๓ ปี อย่างถูกต้องตรงกัน สามารถนำไปใช้ ในการสร้างสรรค์และพัฒนาหนังสือสำหรับเด็กเล็กได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้นขึ้นไป และจะเป็นกลไกหลักสำคัญ สำหรับการที่เด็กเล็กในสังคมไทยจะมีโอกาสได้อ่านหนังสือดีๆ เพื่อสร้างเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง อันสามารถเชื่อมั่นได้ว่าอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องและเหมาะสมกับช่วงวัย

การดำเนินการ

๑. จัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำหนังสือสำหรับเด็กวัย ๐ - ๓ ปี แก่อาสาสมัครนักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือเด็ก จำนวน ๒๐ คน โดยวิทยากรในสาขาต่างๆ ได้แก่ พัฒนาการด้านสมองเด็ก ๐ - ๓ ปี พัฒนาการด้านการรับรู้ของเด็ก จิตวิทยาวัยเด็ก การใช้ภาษาและการสื่อสารด้วยภาพ
๒. การผลิตหนังสือต้นแบบ โดยผ่านกระบวนการเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประเมินจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ และการทดลองใช้

ตัวชี้วัด

มีชุดความรู้เกี่ยวกับการผลิตหนังสือเพื่อสร้าง
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดคล้องเหมาะสมกับ
พัฒนาการทางสมองของเด็กวัย ๐ - ๓ ปี พร้อมตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่ผู้สนใจสามารถนำไปใช้
เป็นคู่มือในการผลิตหนังสือที่มีคุณภาพต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้หนังสือต้นแบบที่สร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง
ของเด็กวัย ๐ - ๓ ปี อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๒. บุคลากรอาสาสมัครมีความรู้ความเข้าใจในการผลิตหนังสือเพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กวัย ๐ - ๓ ปี

๓. เกิดชุดความรู้เกี่ยวกับการผลิตหนังสือเพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดคล้อง
กับพัฒนาการทางสมองของเด็กวัย ๐ - ๓ ปี ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๔. สังคมไทยมีความรู้ความเข้าใจในการผลิตหนังสือเพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์
โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กวัย ๐ - ๓ ปี

๕. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตหนังสือสำหรับเด็กเล็กในสังคมไทย
รวมถึงผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ให้ความสนใจต่อการผลิต
และการเลือกหนังสือเพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์
โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กวัย ๐ - ๓ ปี

องค์กรร่วมดำเนินงาน

มูลนิธิเด็ก

มูลนิธิเด็ก

มูลนิธิเด็ก (Foundation for Children) ก่อตั้งเมื่อปีเด็กสากล พ.ศ.๒๕๒๒ เพื่อสนับสนุนสิทธิเด็กตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ช่วยเหลือเด็กที่ตกอยู่ในความทุกข์ยากและถูกทอดทิ้ง ให้มีโอกาสพัฒนาอย่างสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ จัดหารูปแบบการศึกษาทางเลือกและดูแลเด็ก โดยพิจารณาว่าเด็กเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม และมีสิทธิที่จะมีความเป็นอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มูลนิธิเด็กทำหน้าที่เป็นสื่อกลางประสานความเข้าใจอันดีระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ และสังคม รวมถึงการส่งเสริมศิลปวิทยาการ วัฒนธรรม ความรู้ และการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ถือกำเนิดขึ้นมาแล้วกว่า ๖๐ ปี เดิมชื่อ “โรงเรียนการเรือน” โดยราชดำริของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้ตระเตรียมความชำนาญให้แก่สตรีในยุคนั้น และในขณะเดียวกันก็เตรียมให้พวกเธอได้นำความรู้มาใช้ในการสอนด้วย จากความสำเร็จที่ผ่านมานับตั้งแต่โรงเรียนการเรือนซึ่งได้พัฒนาการศึกษาเรื่อยมาจนเป็น “วิทยาลัยครูสวนดุสิต” ภายหลังเปลี่ยนมาเป็น “สถาบันราชภัฏสวนดุสิต” และจึงมาเป็น “มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต” ในปัจจุบัน ที่ยังคงเป็นแหล่งให้การศึกษาในหลายสาขา มุ่งส่งเสริมพัฒนาสังคมและพัฒนาคนซึ่งเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าของชาติอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง

okmd สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) (Office of Knowledge Management and Development (Public Organization) OKMD) จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) พ.ศ. ๒๕๔๗ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสแสวงหาและพัฒนาความรู้ความสามารถ เพื่อเพิ่มความรู้ สร้างสรรค์ และพัฒนาคุณภาพความคิดของประชาชนและเยาวชน ให้เป็น “คนรุ่นใหม่” ที่พร้อมรับมือกับสถานการณ์โลกที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกำลังเกิดการแข่งขันทางด้านความคิดสร้างสรรค์ที่สูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด

แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีบทบาทหน้าที่ในการประสานกลไก นโยบาย และปัจจัยขยายผลจากทงภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนการสร้างเสริมพฤติกรรม และวัฒนธรรมการอ่านให้เข้าถึงเด็ก เยาวชน และครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงหนังสือและกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ

รายนามคณะกรรมการดำเนินโครงการ

ที่ปรึกษา

นางรัชณี ธงไชย

ครูใหญ่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก มูลนิธิเด็ก

รองศาสตราจารย์ ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์

ประธานที่ปรึกษาอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ดร.ยุวดี ศันสนีย์รัตน์

ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

นายแพทย์ปัญญา ไข่มุก

ที่ปรึกษา แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สสส.

รศ. ถิรพันธ์ อนุวัชรวิวงศ์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประธานโครงการ

ผศ. ดร.ผดุง พรหมมูล

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

รองประธาน

นางทศสิริ พูลนวล

บรรณาธิการบริหาร สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

นางสุดใจ พรหมเกิด

ผู้จัดการ แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ผู้จัดการ

นางสาวหยาดฝน รัชโชติกานต์

บรรณาธิการหนังสือเด็กและเยาวชน สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

กรรมการ

นางศิวพร ธีระวันธุ์

ผู้ประสานงานบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็ก

นางนลินี ไสโรนสุทธิ

นักจัดการความรู้อาวุโส สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

นางสาวคัทนีย์ แก้วมณี

นักจัดการความรู้ สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

นายพนนทรรัฐ ไม้เจริญ

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สสส.

นายธรรมบุญ กรองบุญเรือง

ฝ่ายวิชาการ แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สสส.

ยุวดี งามวิทย์โรจน์

ผู้ประสานงาน แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สสส.

นางสาวชุตีมา พุกกลิ่น

เลขานุการผู้จัดการ แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สสส.

นางสาวนุชนาต สิงห์ปัญญา

กองบรรณาธิการ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

นางสาวธิดารัตน์ ดวงเศขรวงษ์

กองบรรณาธิการ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

นางสาวขวัญข้าว พลเพชร

กองบรรณาธิการ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

นายพทุทธิ ไม้เรียง

กองบรรณาธิการ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

อาสาสมัครนักเขียน

นกพรรณ ทรงศิริไล
สรวงธร นาวาผล
นำบุญ นามเป็นบุญ
ไพเราะ มากเจริญ
อำนาจ ชาวเครือม่วง
ศรีปัญญา พงศ์สุวรรณ
สุรียัน สุดศรีวงศ์
รัตนา โพธิ์รัตน์
ชัตติยดา ไชโย
อนุสรณ์ ศรีคำขวัญ

อาสาสมัครนักวาด

ชนัญญา กิจเจริญชัย
พิมพ์จิต ตปนิยะ
ปิ่นนุช ปิ่นจินดา
จิราพร รอดมา
พันธ์แก้ว คูร์รัตนาศาล
วิภาวี จันทรวงศ์
จินดา หาญทวีชัย
สุภลักษณ์ วงศ์หน่อ
กัลยา เกษมสุขสกุล
ลลิตา นิมมานเหมินท์

วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

รศ. ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาด้านสื่อ
- กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์
- ผลงานด้านการวิจัยและหนังสือวิชาการร่วม ๔๐ เล่ม
- ผลงานด้านวรรณกรรมทั้งเขียนและแปลราว ๑๐ เล่ม
- หนังสือจิตวิทยาการเลี้ยงดูเด็กและหนังสือภาพสำหรับเด็กกว่า ๒๕ เรื่อง
- มีความสนใจในหลักวิชาการด้านการสื่อสารเชิงสุนทรีย์และบันเทิงคดีกับการจัดการความรู้ด้าน
- สื่อสารการแสดงและมีเดียอาร์ตส์

อ.พรพีโล เลิศวิชา

นักวิจัยและนักวิชาการอิสระ

- นักวิชาการอิสระ นักวิจัย และเขียนหนังสือเกี่ยวกับสมองและการเรียนรู้ อาทิ สมองอนุบาล สมองวัยเริ่มเรียนรู้ สมอง เรียน รู้ ออกแบบกระบวนการเรียนรู้โดยเข้าใจสมอง
- ดำรงตำแหน่งเมธีวิจัยอาวุโสของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับเรื่องสมองในหลายเวที และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้าน BBL (Brain - Based Learning) ที่เด่นที่สุดคนหนึ่งของประเทศไทย

เด่นชัย ธรรมธุติพงศ์

สถาปนิกและนักวาดการ์ตูน

- การศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เรียนรู้การเขียนภาพประกอบด้วยตนเองจากการสังเกต - ผักตัด หมั่นฝึกฝนวิเคราะห์ และวิจารณ์งานทั้งในส่วนที่ชอบและไม่ชอบ
- ปัจจุบันเป็นนักวาดภาพการ์ตูน เขียนภาพให้หนังสือด้วยตนเอง และ IMAGE คอลัมน์ BITE ME และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ในภาคประชาสังคม

อ.ชนิศา ชงัดเวช

อาจารย์ประจำภาควิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

- ปริญญาโท ด้านออกแบบภาพประกอบ ACADEMY OF ARTS UNIVERSITY สหรัฐอเมริกา
- ออกแบบ Mascot Asian Paralympic Games ครั้งที่ ๔
- ภาพประกอบนิทานสำนักพิมพ์มูลนิธิเด็กและภาพประกอบในนิตยสารต่างๆ
- ที่ปรึกษาและกำกับรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กหลายรายการ

ดร.อรชา ตูลานันท์

นักวิชาการอิสระด้านปฐมวัย

- ค.บ. เกียรตินิยม (การศึกษาปฐมวัย), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- M.A. (Child and Family Studies), Syracuse University
- Ph.D. (Child and Family Studies), Syracuse University
- ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กปฐมวัยและอาจารย์พิเศษคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อดีตคณะกรรมการบริหารหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ที่ปรึกษาและวิทยากรบรรยายในหลายโครงการเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย

ทศสิริ พูลนวล

บรรณาธิการบริหาร สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

- อดีตกรรมการบริหารสมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย ร่วมผลักดันให้อ่านเป็นวาระแห่งชาติ เพื่อให้หนังสือเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน
- อดีตเลขาธิการสมาคมนักแปลและล่ามแห่งประเทศไทย
- ผู้ทรงคุณวุฒิตัดสินผลงานสร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชนของหลายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน
- กรรมการบริหารสถาบันการ์ตูนไทย มูลนิธิเด็ก
- นักวิจัยและออกแบบสื่อการเรียนรู้วิชาศิลปะระดับประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๖

แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีบทบาทหน้าที่ในการประสานกลไก นโยบาย และปัจจัยขยายผลจากทงภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนการสร้างเสริมพฤติกรรม และวัฒนธรรมการอ่านให้เข้าถึงเด็ก เยาวชน และครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงหนังสือและกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ

คณะกรรมการกำกับทิศทาง

แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สสส.

กลุ่มแผนงานสื่อสร้างสรรค์เพื่อสุขภาวะ ในแผนสื่อสารสุขภาวะและสื่อสารการตลาดเพื่อสังคม

ที่ปรึกษา	อาจารย์มานิจ สุขสมจิตร	นพ.ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์
ประธาน	รศ.จุมพล รอดคำดี	
กรรมการ	รศ.ประภาภัทร นิยม อาจารย์ชูชัย ฤดีสุขสกุล รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์	อาจารย์สุรินทร์ กิจนิตยชีวี ดร.ชฎามาศ ชูวะเศรษฐกุล รศ.ดร.วิลาสินี อดุลยานนท์
เลขานุการ	นางสาวเข็มพร วิรุฬราพันธ์ นายदनัย หวังบุญชัย	นางสุดใจ พรหมเกิด
ผู้ช่วยเลขานุการ	นางญานี รัชต์บริรักษ์	

ผู้จัดการแผนงานฯ นางสุดใจ พรหมเกิด

ร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบาย โครงการ และกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมให้เกิดพฤติกรรม และวัฒนธรรมการอ่านเพื่อสังคมสุขภาวะได้ที่

แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

๔๒๔ หมู่บ้านงาไม้ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๖๗ แยก ๓ ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทรศัพท์ : ๐-๒๕๒๕-๕๖๑๖-๗

โทรสาร : ๐-๒๕๒๕-๕๖๑๖-๗ กิด ๓

Website : www.happyreading.in.th, **E-mail** : info@happyreading.in.th

Facebook : ค้นหาว่า Happyreading

Twitter : <http://www.twitter.com/happy2reading>

มอบความสุขทุกครั้งด้วยหนังสือ

โครงการพัฒนาหนังสือต้นแบบเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์
โดยสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของเด็กไทยวัย ๐ - ๓ ปี

มูลนิธิเด็ก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

okmd

